

LES CORTS DE CATALUNYA
I LA CREACIÓ DE LA DIPUTACIÓ DEL GENERAL
O GENERALITAT
EN EL MARC DE LA GUERRA AMB CASTELLA
(1359-1369)

MARIA TERESA FERRER I MALLOL¹

Resum: L'article analitza el procés de formació de la Diputació del General o Generalitat de Catalunya com a comissió nomenada per les corts de Cervera i les següents per tal d'administrar el donatiu destinat a sostenir la guerra amb Castella de 1356-1369. Assenyala les diverses etapes de consolidació de la institució i el pas d'institució temporal a permanent a causa de la necessitat d'administrar el deute públic creat. Comenta l'actuació dels diputats com a executors de les decisions de cadascuna de les corts celebrades durant els deu anys estudiats.

Paraules clau: Corts catalanes; Generalitat de Catalunya; Guerra amb Castella; Segle XIV.

Abstract: The article analyzes the making of the *Diputació del General* or *Generalitat* of Catalonia, which came to life as a Commission appointed by the *Corts* held in Cervera and in the next Assemblies that followed it, in order to manage the gift (*donatiu*) designed to finance the War with Castile, from 1357 to 1369. The article points out also the different periods through which the institution became consolidated and standing, after having been temporary, because of the need of managing the extant Public Debt. Finally, the paper explains the performance of Deputies as executors of the issues of the Assemblies held during the ten years studied.

Keywords: Catalan *Corts* (Assemblies); *Generalitat* of Catalonia; War between Castile and the Crown of Aragon; XIVth century.

SUMARI

I. El primer pas per a la creació de la Generalitat. La Cort de Cervera de 1359: 1. Nomenament dels diputats de Cervera. 2. Poders i obligacions dels diputats. 3. Actuació dels diputats de la Cort de Cervera de 1359. 4. La tasca dels diputats després de la pau de Deza-

¹Professora d'Investigació del Departament d'Estudis Medievals, Institució Milà i Fontanals, CSIC. Barcelona.

Data de recepció de l'article: maig 2004. Data d'acceptació i versió final: agost 2004.

Terrer. 5. El trencament de la pau per Pere el Cruel de Castella. La convocatòria de Corts a Catalunya i les mesures d'emergència.- II. El segon pas per a la conformació de la Generalitat. Les Corts generals de Montsó de 1362-1363: 1. Nomenament dels diputats de Montsó. 2. Les Corts generals de Montsó i la concessió del donatiu. 3. Actuació dels diputats elegits a la Cort de Montsó de 1362-1363. 4. Continuitat dels diputats de Montsó durant la celebració de la Cort de Barcelona-Lleida-Tortosa de 1364-1365.- III. El tercer pas en la conformació de la Generalitat de Catalunya. La Cort de Barcelona-Lleida-Barcelona-Tortosa de 1364-1365: 1. Nomenament dels nous diputats. 2. La Cort de Barcelona-Lleida-Tortosa de 1364-1365 i el donatiu. 3. L'exhauriment dels recursos i la convocatòria de les Corts de Barcelona de 1365. 4. Continuitat dels diputats de la Cort anterior i nomenament de diputats adjunts i de comissions específiques. 5. Actuació de la Diputació de Barcelona-Lleida-Tortosa de 1364-1365 i dels adjunts nomenats a la Cort de Barcelona de 1365.- IV. La primera reforma reductora de la Diputació del General. El protagonisme del "Regent de la Diputació de Catalunya" des de la Cort de Vilafranca de 1367: 1. La Cort de Vilafranca del Penedès-Barcelona de 1367-1368. 2. La cort de Barcelona. 3. El regent de la Diputació del General.- V. Epíleg.

L'any 2003², Enciclopèdia Catalana, amb el suport institucional de la Generalitat de Catalunya, publicà l'obra *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents*, dirigida per Josep Maria Solé i Sabaté, en la qual vaig col·laborar pel que fa, especialment, a l'etapa inicial de la institució, abans de la consolidació i regulació de 1413³. L'obra és d'alta divulgació i, per tant, no té notes erudites, però, és resultat d'una recerca. M'ha semblat interessant, doncs, presentar una part del treball que hi vaig fer amb les notes erudites que els investigadors necessiten, tot ampliant i modificant sovint aquell text, que tenia unes limitacions d'espai comprensibles i no podia entrar en massa detalls. És cert que aquest treball es basava, en bona part, en un article meu previ, *Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya (1359-1412)*⁴, que sí tenia notes, però no exactament el mateix

²Aquest treball forma part del projecte d'investigació "*La Corona de Aragón potencia mediterránea: expansión territorial y económica en la Baja Edad Media*", concedit pel ministeri de Ciència i Tecnologia amb un ajut dels fondos FEDER de la Comunitat Europea (BHA2001-0192). Es beneficia també de l'ajuda atorgada al "grup de recerca consolidat *La Corona catalano-aragonesa, l'Islam i el món mediterrani*", concedit pel Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació de la Generalitat de Catalunya per al període 2001-2005.

³*Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents*, dirigida per J.M. SOLÉ I SABATÉ, Barcelona, Generalitat de Catalunya-Enciclopèdia Catalana, 2003, I. 1359-1518.

⁴Maria Teresa FERRER I MALLOL, *Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya (1359-1412)*, a *Miscel·lània d'Homenatge a Miquel Coll i Alentorn en el seu vuitantè aniversari*, Barcelona, Fundació Jaume I, 1984, p. 221-269. Sobre aquest treball es basa M.T. FERRER I MALLOL, *Origen i evolució de la Diputació del General de Catalunya*, a *Les Corts a Catalunya. Actes del Congrés d'Història Institucional* (abril, 1988), Barcelona, 1991, p. 152-159, sense notes.

contingut, perquè no hi vaig estudiar l'actuació dels diputats de cada "legislatura", com a l'obra esmentada; d'altra banda, com que és un treball que no circulà gaire en el món acadèmic, m'ha semblat útil recollir el que vaig dir llavors ampliat amb les noves recerques, tot degudament anotat. No incloc res, en canvi de les biografies de diputats que també figuren a l'obra mencionada més amunt. Atesa la limitació d'espai, només m'ocupo de les diputacions que coincidiren amb la guerra amb Castella, fins a 1369, malgrat que la pau no arribà fins al 1375.

* * *

La Generalitat o, com era anomenada a l'Edat Mitjana, la Diputació del General, fou una comissió amb poders delegats per les corts, que nasqué a mitjan segle XIV com a organisme temporal, es consolidà com a institució permanent en el darrer quart del segle XIV i rebé una organització definitiva el 1413, que l'independitzà de les corts, pel que fa a l'elecció dels diputats i al funcionament de la institució.

La Generalitat és una de les institucions històriques més significatives i més originals de Catalunya, on va néixer, i d'on passà a València i a Aragó a les Corts Generals de Montsó de 1362-1363. Bé que nasqué com una comissió econòmica, encarregada d'administrar el donatiu de les Corts al rei, sense cap representant de la corona, fou en algunes èpoques un poder paral·lel al monarca, que normalment hi col·laborava, però que en ocasions s'hi enfrontà⁵.

El nom inicial de la institució, Diputació del General, indicava que ostentava la representació de la totalitat de la societat catalana, plasmada a les Corts. L'any 1359, per exemple, el rei Pere el Cerimoniós es referia als greuges presentats pel "generale Cathalonie, nunc in Curiam quam celebramus in villa Cervarie congregatum"⁶. De la mateixa manera que la representació

⁵En línies generals, segueixo els meus treballs anteriors sobre aquest tema esmentats a la nota precedent, llevat quan indico en nota altres fonts: Especialment, segueixo els plantejaments generals fets a M.T. FERRER I MALLOL, *La gènesi de la Generalitat de Catalunya: de la Cort de Cervera a Ferran II 1359-1518*, a *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents*, cit. I, p. 19-35, i *Una institució en constant evolució: les primeres diputacions*, p. 36-45. A la mateixa obra, hi ha els estudis sobre cadascun dels equips que governaren la Diputació, als quals em referiré més endavant.

⁶*Privilegios reales concedidos a la ciudad de Barcelona*, edició a cura d'Antoni M. ARAGÓ i de M. Mercè COSTA i direcció de Frederic UDINA, Barcelona, 1971, doc. 202 (Colecció de Documentos inéditos del Archivo de la Corona de Aragón, d'ara en endavant Codoin, XLII).

del país a les corts s'articulava en tres braços: el braç eclesiàstic, el braç militar o nobiliari i el braç de les ciutats i viles reials o braç reial, també la Diputació del General es basà en aquest esquema d'organització.

Els orígens de la Diputació del General han estat motiu de recerca i de discussió entre els historiadors. L'any 1923, el professor Antonio de la Torre demostrà que no es podia parlar de Diputació del General des de les Corts de Montsó del 1289, com havien fet diversos historiadors anteriors, sinó que calia esperar l'època de Pere el Cerimoniós. Assenyala que, en diferents ocasions, el 1289, el 1292, el 1300 i el 1323, les corts havien votat impostos que havien de ser recollits durant un període de temps variable, de dos a cinc anys segons els casos, i havien creat per a recollir-los organismes delegats de les mateixes corts, amb exclusió del poder reial. Però aquestes delegacions no originaren una institució perquè no hi hagué continuïtat. Fou la guerra amb Castella de 1356-1369 la que propicià el naixement de la Generalitat perquè exigí la continuïtat de les comissions delegades de les corts, que enllaçaren les unes amb les altres⁷. En època recent i dins la perspectiva de la història fiscal, M. Sánchez estudià aquests donatius de corts com a un dels recursos emprats per la monarquia en la seva política expansiva o de defensa, fins al moment de la guerra amb Castella dita dels dos Peres⁸.

La dependència del Cerimoniós respecte a les Corts fou absoluta pel que fa al finançament d'aquesta guerra, que exigí un esforç sobrehumà per contenir ofensives terribles de l'exèrcit castellà, que envaí i ocupà parcialment els regnes d'Aragó i València. El rei, amb un patrimoni hipotecat en gran part, hagué d'acudir a les Corts, per obtenir diners i tropes per a la guerra, el 1357, el 1358 i altra vegada l'any 1359. Si l'any 1357 obtingué un donatiu de 70.000 lliures, el 1359 fou de 72.000 anuals durant dos anys per part del braç reial i la mateixa quantitat per part del braç nobiliari i el de l'Església conjuntament, és a dir, un total de 288.000 lliures en dos anys⁹. La importància del donatiu obligà el rei a cedir a la Cort més prerrogatives pròpies, mentre que la Cort hagué d'organitzar una comissió de diputats amb poders

⁷Antonio de LA TORRE Y DEL CERRO, *Orígenes de la "Deputació del General de Catalunya"*. Discursos leídos en la R. Academia de Buenas Letras de Barcelona, 1923.

⁸M. SÁNCHEZ MARTÍNEZ, *El naixement de la fiscalitat d'Estat a Catalunya (segles XII-XIV)*, Vic, Eumo ed.-Universitat de Girona.

⁹Sobre els donatius, cf. *Corts, Parlaments i Fiscalitat a Catalunya: els capítols del donatiu (1288-1384)*, introducció i edició a cura de Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ - Pere ORTÍ GOST, Barcelona, Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia, 1997 (Textos Jurídics Catalans. Lleis i Costums II/4).

per recaptar el donatiu i per despendre'l en els gravíssims afers de la defensa. La comoditat de poder abordar els problemes de la guerra en un diàleg entre el rei i una comissió amb poders molt amplis aconsellà que aquesta fórmula es mantingués, malgrat que la comissió no podia pas substituir les corts. Quan el finançament s'esgotava, calia convocar corts altra vegada. La lentitud d'aquest procediment impedí sovint una resposta immediata als atacs ràpids i per sorpresa que llançava Pere el Cruel, que no tenia obstacles legals per imposar contribucions extraordinàries per a la guerra i recaptar-les de manera immediata, ni per fer lleves de tropes¹⁰. El poder més limitat dels nostres monarques resultà, doncs, perjudicial per a la marxa de la guerra, bé que en altres moments aquesta estructura de poder era beneficiosa per a la gent.

Seguiré ara el naixement de la Diputació del General i els anys inicials d'aquesta institució en el context de la guerra amb Castella i dins el marc de les successives convocatòries de les corts de Catalunya; les seves disposicions anaren perfilant les competències dels diputats i assegurant la continuïtat de la institució, bé que dins d'una perspectiva de temporalitat només, de moment. La creació del deute públic per tal d'obtenir recursos per a la guerra —i les obligacions financeres i administratives que això comportà— imposà la permanència de la institució, almenys fins que s'hagués redimit el deute públic. Clou aquest estudi l'intent de reduir la Generalitat a una institució administrativa de perfil baix i no polític governada per un gerent o regent, vers la fi de la guerra amb Castella, quan la guerra civil dins d'aquest estat havia reduït el perill a les fronteres de la confederació catalanoaragonesa. Veurem ara amb detall aquest procés en els primers deu anys, entre 1359 i 1369.

I. EL PRIMER PAS PER A LA CREACIÓ DE LA GENERALITAT. LA CORT DE CERVERA DE 1359

Des de la fi del segle XIV s'ha considerat que la Diputació del General o Generalitat de Catalunya va néixer a la Cort de Catalunya celebrada a Cervera el 1359 perquè des de llavors les Diputacions del General escollides a les diverses corts se succeïren sense interval. Hi ha institucions que tenen una data de naixement clara i precisa, en un privilegi o en un decret, mentre

¹⁰José Luis MARTÍN, *Las Cortes catalanas en la guerra castellano-aragonesa (1356-1365)*, a "VIII Congreso de Historia de la Corona de Aragón", II, València, 1970, p. 79-90.

que n'hi ha d'altres que es configuren lentament, en diverses etapes; la Diputació del General de Catalunya pertany a aquest darrer grup.

Joan Francesc Boscà, cronista mort el 1480, autor d'un *Memorial Històric*, inclogué entre els apèndixs de l'obra una llista dels diputats i oïdors de comptes de la Generalitat de Catalunya i la féu iniciar amb els diputats nomenats per la Cort de Cervera de 1359; aquesta devia ser la tradició de la mateixa institució, que ell pogué conèixer de prop perquè, al final de la guerra de la Generalitat contra Joan II, Boscà rebé el càrrec de racional de la Diputació com a premi per la seva fidelitat al bàndol reialista¹¹. Rubio Cambroner, en la seva obra sobre la Diputació del General de Catalunya, també fa iniciar la Generalitat amb la llista dels diputats elegits el 1359, que trobà en una nota del manuscrit de les Constitucions de Catalunya compilat per Narcís de Santdionís, jurista gironí del segle XIV, que també podia estar ben informat perquè assistí a la Cort de Cervera com a síndic de Girona i signà, amb altres, la confirmació reial del nomenament dels diputats¹². També Pere Serra i Postius, un erudit i acadèmic barceloní que visqué entre la fi del segle XVII i la primera meitat del XVIII, començà amb aquests diputats de 1359 una llista, que arriba fins al 1710¹³.

1. Nomenament dels diputats de Cervera

Els diputats nomenats el 1359 foren dotze, quatre per braç. Aquest nombre tan elevat de diputats resultà incrementat encara per dotze persones més, que foren elegides com a consellers i oïdors de comptes dels diputats de cada braç. Desconeixem els mecanismes d'elecció dels diputats però suposem que es decidia dins de cada braç. El període d'actuació dels diputats no fou previst; estava lligat a l'acabament de la tasca que els havia estat confiada, és a dir, l'administració del donatiu, com havia estat tradicional a les comissions de corts. Cal notar que, en aquesta primera diputació, els representants dels

¹¹Joan Francesc BOSCA, *Memorial Històric*, edició a cura de Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ, Barcelona, Associació de bibliòfils de Barcelona, 1977, p. 17; cf. les llistes de diputats a p. 131.

¹²Ignacio RUBIO CAMBRONERO, *La Deputació del General de Catalunya en los siglos XV y XVI*, Barcelona, 1950, p. 138. Cf. reproduccions de part d'aquestes llistes a *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents*, p. 53 i 68. Cf. el nom de Narcís de Sant Dionís entre els testimonis: M.T. FERRER I MALLOL, *Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya (1359-1412)*, p. 262.

¹³Josep M. SANS I TRAVÉ - C. BALLART I MARSOL, *El catàleg de Diputats i Oïdors de Comptes de la Generalitat de Catalunya (1359-1710) de Pere Serra i Postius*, "Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols", VIII (1980), pp. 63-118, especialment p. 69.

braços eclesiàstic i militar foren denominats diputats, mentre que els representants del braç reial són esmentats com a administradors. La diferència en el nom sembla respondre a una certa divisió de funcions entre els diputats, que els documents deixen entreveure; mentre que els membres dels braços eclesiàstic i militar s'havien d'ocupar de les decisions de caràcter estratègic, com distribució de tropes per Catalunya, tramesa de tropes a fora etc., els membres del braç reial havien d'administrar el donatiu, cosa per a la qual estaven més preparats perquè la major part eren mercaders.

Diputats nomenats per la Cort de Cervera de 1359

Diputats del braç eclesiàstic

Berenguer de Cruïlles	bisbe de Girona
Fra Pere Arnau de Pa-restortes	prior de Catalunya de l'orde de l'Hospital
Romeu Sescomes	paborde de Tarragona
Arnau de Busquets	doctor en decrets i canonge de Barcelona

Diputats del braç militar

Bernat de Cabrera, comte d'Osona	cavaller
Hug, vescomte de Cardona	donzell
Ponç d'Altarriba	cavaller
Ramon de Peguera	donzell

Administradors del braç reial

Pere Desplà	ciutadà de Barcelona
Pere de Carcassona	ciutadà de Lleida
Francesc Pabia	ciutadà de Girona
Pere Borró	burgès de Perpinyà

Consellers dels diputats del braç eclesiàstic

Pere Clasquerí	arquebisbe de Tarragona
Hug Desbac	bisbe d'Urgell
Guillem Arnau Patau	degà d'Urgell
Galceran de Montcorb	oficial de Girona

Consellers dels diputats del braç militar

Bernat de Cabrera	cavaller, pare del comte d'Osona
Ramon d'Anglesola, senyor de Bellpuig	cavaller
Berenguer Despujol	cavaller
Ramon Arnau Sacirera	cavaller

Consellers dels administradors del braç reial

Romeu de Busquets	ciutadà de Barcelona
Pere de Muntanyana	ciutadà de Lleida
Arnau de Messina	de la vila de Cervera

Valentí Sopera

de Vilafranca del Penedès¹⁴

Cal assenyalar que en la designació dels diputats del braç militar hom procurà equilibrar la presència dels dos bàndols en què s'havia dividit i que s'havien enfrontat violentament l'any 1357 i que l'any 1358 havien assolit una pau precària gràcies a la intervenció de l'infant Pere, oncle del rei. Dos personatges ben significats d'aquest dos bàndols, el comte d'Osona i el vescomte Hug de Cardona, ocuparen els dos primers llocs, mentre que dels altres dos membres, Ponç d'Altarriba era persona lligada al comte d'Osona, del qual fou procurador a la Cort de Cervera, mentre que Ramon de Peguera sembla afecte al bàndol contrari¹⁵.

2. Poders i obligacions dels diputats

L'aportació més important de la Cort de Cervera de cara a la configuració de la Diputació del General fou la de reglamentar les funcions dels diputats, encarregats per delegació de les Corts de recollir i administrar l'ajuda concedida pels tres braços al rei, tasca en la qual havien d'actuar amb independència total del monarca. El punt més important dels poders que els foren atorgats fou que les seves decisions, preses amb el consentiment dels diputats consellers, tenien el mateix valor que les adoptades per les Corts. Es volia així garantir la possibilitat de prendre decisions ràpides en aquell context de guerra tan greu, sense haver d'esperar a una nova convocatòria de Corts.

Per tal de recaptar el donatiu, la seva missió primordial, podien nomenar el personal necessari per fer aquesta feina; podien manllevar diners amb la garantia del donatiu per un període màxim de dos anys; guardar els diners de l'ajuda a Barcelona, cada braç per separat, en una caixa de dos panys, de la qual tindrien la clau dos diputats; podien, igualment, expedir i signar documents públics i utilitzar un segell; decidir qüestions relacionades amb les tropes de terra pagades per la Cort, especialment autoritzar la sortida

¹⁴Vaig publicar els documents de confirmació reial del nomenament dels diputats de 1359 a M.T. FERRER I MALLOL, *Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya (1359-1412)*, p. 255-269 i les llistes a p. 230-231.

¹⁵M.T. FERRER I MALLOL, *Els diputats de la primera Diputació de la Generalitat de Catalunya. Notes biogràfiques*, en curs de publicació a "Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia", cf. concretament les biografies de Bernat de Cabrera, comte d'Osona, del vescomte Hug de Cardona, de Ponç d'Altarriba i de Ramon de Peguera.

del Principat de les tropes catalanes i la contractació de tropa estrangera; podien determinar l'armament d'un estol i nomenar-ne el capità.

Els diputats no tenien, però, facultats executives; per exemple, no podien procedir contra els morosos en el pagament del donatiu acordat a les Corts; aquesta tasca pertocava als oficials reials ordinaris. Només en el cas que els ordinaris no fessin les execucions sol·licitades pels diputats, aquests podrien fer-les. Amb aquestes precaucions es devia voler evitar la superposició de jurisdiccions diverses i sobretot la disminució de les atribucions dels oficials ordinaris.

Les obligacions dels diputats eren: prestar jurament de no despendre els diners recaptats més que en afers de la guerra i de la defensa de Catalunya; retre comptes als oïdors dues vegades l'any i estar-se a Barcelona mentre durés la recapta i l'administració del donatiu. El rei no els en podria fer sortir, altrament cessaria l'ajuda que la Cort li havia concedit¹⁶. Aquesta darrera disposició ens mostra la decisió ferma de situar la seu de la Diputació a la capital de Catalunya i, alhora, la voluntat de marcar les distàncies amb el rei. Pretenia evitar que els diputats haguessin de seguir la cort itinerant reial, que hauria impedit la dedicació a les tasques de la Diputació.

En alguna ocasió, per oblit o per veure si passava, el rei intentà convocar els diputats fora de Barcelona. S'esdevingué l'any 1360. El 25 de març els havia convocat, diputats i consellers, perquè fossin a Barcelona vuit dies després de la festa de Pasqua, però com que al cap de poc el rei veié que no hi podria ser, els convocà perquè fossin a Lleida el 10 de maig; però el 5 de maig hagué de revocar la convocatòria excusant-se per no haver recordat aquella disposició i agraint que l'haguessin avisat¹⁷.

La Cort de Cervera, doncs, sense consciència de crear una institució nova, contribuï a forjar-ne un aspecte quan definí les funcions dels diputats i els atorgà les atribucions més àmplies de les que havien tingut anteriorment

¹⁶Cf. els poders i obligacions a la confirmació reial del nomenament dels diputats de 1359 a M.T. FERRER I MALLOL, *Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya (1359-1412)*, p. 255-269 i també M.T. FERRER I MALLOL, *La gènesi de la Generalitat de Catalunya: de la Cort de Cervera a Ferran II 1359-1518*, pp. 27-34. Sobre la tasca desenvolupada pels oïdors: Tomàs de MONTAGUT I ESTRAGUÉS, *Les institucions fiscalitzadores de la Generalitat de Catalunya*, Barcelona, Sindicatura de Comptes de Catalunya, 1996.

¹⁷ACA, C, reg. 1382, f. 118 r.-119 r. (1360, març, 25) i f. 125 r.-126 r. (1360, abril, 23); reg. 1383, f. 172 v. (1360, abril, 23) i f. 180 v.-181 r. (1360, maig, 5). Des d'aquest incident el rei convocà sempre diputats i consellers a Barcelona. Ho féu el 4 d'agost i el 8 d'octubre per al 20 d'aquest mes, però el 22 molts d'ells encara no s'havien presentat: reg. 1505, f. 98 v. i reg. 1382, f. 153 v.-154 r.

els membres de les comissions de Corts, atribucions que no variaren gaire durant una colla d'anys. Era el primer pas per a la formació de la nostra institució.

3. Actuació dels diputats de la Cort de Cervera de 1359

El donatiu de la cort i l'exacció del fogatge. La principal tasca dels diputats fou la d'organitzar la recaptació del donatiu aprovat per la Cort que, com ja he dit, pujava a 288.000 lliures a pagar en dos anys, de les quals el braç reial pagava la meitat, mentre que l'altra meitat la pagaven els braços eclesiàstic i militar¹⁸. Era el donatiu més gros sol·licitat pel rei a les corts. El 1360, el mateix monarca reconeixia que a Cervera havia sol·licitat "major ajuda e secors a nostres sotmeses que no havíem acostumat"¹⁹.

L'ajut havia d'ésser destinat a pagar el salari de 1.800 homes a cavall, cada any, la meitat dels quals havien de ser armats, és a dir, amb armadura completa de cap a peus i salari diari de 7 sous; l'altra meitat alforrats, d'una armadura molt més lleugera, amb salari de 5 sous²⁰. Una part dels diners havia de ser destinada a les indemnitzacions per als propietaris dels cavalls morts o inutilitzats en accions de guerra. Les tropes pagades per les Corts havien d'estar en servei durant vuit mesos l'any, a l'època més apropiada per a la guerra, de la primavera a la tardor, quan els cavalls podien trobar pastures als camps.

Per recollir aquests diners, la Cort acordà demanar el fogatge a tots els llocs de Catalunya; fou el primer fogatge general, que afectava tots els estaments²¹; s'establí un màxim exigible de 20 sous per casa o foc o el 5% del salari dels que treballessin i visquessin a casa d'altres i no en tinguessin de

¹⁸Segueixo el que he dit a M.T. FERRER I MALLOL, *1359-1362. Berenguer de Cruïlles*, a *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents*, dir. J.M. Solé i Sabaté, Barcelona, Generalitat de Catalunya-Enciclopèdia Catalana, 2003, I. 1359-1518, p. 46-56.

¹⁹És una carta al comte d'Urgell, en la qual li deia també que pensava reunir corts als valencians i demanar-los ajuda per a 700 homes a cavall: ACA, C, reg. 1383, f. 173 v. (1360, abril, 8).

²⁰ACA, C, reg. 1505, f. 53 r.-54 v. i 55 r. (1359, desembre, 19).

²¹Pere ORTÍ GOST, *Una primera aproximació als fogatges catalans de la dècada de 1360*, "Anuario de Estudios Medievales", 29 (1999), pp. 747-773, en concret, p. 749.

pròpia²². És difícil saber què es pagà a llocs de jurisdiccions diverses, però sembla que els més gravats foren els del braç reial. Ens ho fa suposar el fet que el rei ordenà als diputats i als col·lectors del fogatge que consideressin els llocs de Vinçà, Clairà i Sant Llorenç, que pertanyien a les infantes Constança i Joana, com a llocs de rics-homes, on per tant els veïns havien de pagar com els homes de llocs de barons i cavallers i no pas com els homes dels llocs reials. Si pagar com els homes de llocs reials hagués estat avantatjós, segur que les infantes no haurien protestat²³.

El rei ordenà a tots els seus oficials, els governadors, veguers i batlles, que executessin el que els diputats els diguessin en relació amb el donatiu de Cort i que no fessin cas de cap provisió reial que pogués entorpir la distribució i administració del donatiu, si ell n'expedia alguna per insistència d'algun demandant. Els manà, a més, que fessin fer una crida explicant a la gent el perquè de l'exacció. Com que es temia que no hi haguessin aldarulls perquè ningú no paga de grat, el monarca amenaçà amb la pena de mort els qui possessin impediments a la tasca dels col·lectors o els maltractessin²⁴.

No sembla pas que les dificultats més grosses per a cobrar el fogatge provinguessin de les poblacions del braç reial sinó d'alguns membres de l'estament nobiliari, com el comte de Pallars, que impedí el cobrament del fogatge als seus dominis; malgrat que els diputats demanaren execució de béns i presa de les postats dels seus castells al governador de Catalunya, la qüestió encara estava pendent l'any 1361, segurament perquè el comte era menor d'edat i aquesta situació inclinava el governador a ésser comprensiu²⁵. També el comte d'Osona, malgrat que era un dels diputats i que hauria hagut de

²²*Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña*, publicadas por la Real Academia de la Historia: *Cortes de Cataluña*, Madrid, 1896-1922, III, p. 388-407. Una versió millor a M. SÁNCHEZ-P. ORTÍ, *Corts, Parlament i fiscalitat*, doc. XVIII (1-2), p. 190-228.

²³ACA, C, reg. 1505, f. 79 r.-v. i 80 r.-v. (1360, març, 21). P. ORTÍ, *Una primera aproximació als fogatges*, p. 752 i 758, esmenta aquest pagament diferent segons els braços, fruit de distribucions o compartiments diferents.

²⁴ACA, C, reg. 1505, f. 73 r.-76 v. (1359, desembre, 18 i 1360, gener, 25). Cit. a M.T. FERRER I MALLOL, *Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya*, p. 229.

²⁵Una de les cartes sobre aquest afer parla del tutor o tutora, a més del comte, quan comenta la negativa a pagar el fogatge: ACA, C, reg. 1071, f. 211 v.-212 r. (1360, octubre, 4) i reg. 1384, f. 29 v.-30 r. (1361, juny, 26). Cit. a M.T. FERRER I MALLOL, *Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya*, p. 229.

donar exemple, figurà entre els morosos²⁶. Pel novembre de 1360 el rei manà al governador i als veguers de Catalunya que convoquessin hosts per a dos mesos per confiscar els béns als que no havien pagat i els autoritzà a executar represàlies contra els vassalls dels morosos, confiscant-los els béns que portessin a qualsevol lloc on es trobessin²⁷. Però consta que entre 1361 i 1362 els problemes de cobrament persistien entre els nobles i també alguns municipis²⁸.

El donatiu es recollia lentament mentre que les necessitats militars requerien diners tot seguit, per això els banquers tingueren un paper important, al costat dels diputats, en la gestió. Per exemple, els banquers barcelonins Berenguer i Arnau Bertran foren convocats, el 23 d'abril, per reunir-se amb el rei juntament amb els diputats i els consellers²⁹. Segons el nomenament dels diputats, confirmat pel rei i rubricat per molts membres de la Cort, els diputats podien gastar al seu parer fins a 30.000 florins d'or del donatiu, encara que la guerra amb Castella cessés, bé perquè fos signada una pau o una treva llarga, bé perquè s'aconseguís la victòria i la recuperació, almenys, de les ciutats i viles perdudes.

La contribució per a la recuperació de Tarassona. Pocs dies després del nomenament, els diputats hagueren de reunir-se, el 21 de desembre de 1359, amb alguns dels seus consellers a Cervera, on s'havia celebrat la Cort, per tal de rebre autorització, a causa de la limitació dels poders que tenien, per a empenyorar el donatiu de la Cort a l'interès que calgués per reunir 60.000 florins, que calia enviar a Aragó, per una causa secreta. Aquesta causa secreta era la recuperació de la ciutat aragonesa de Tarassona, ocupada pels castellans. L'alcaid castellà, Gonzalo González de Lucio, havia pactat amb els representants del Cerimoniós el lliurament de la ciutat a canvi de 80.000 florins i havia lliurat com a hostatge el seu fill, com a garantia del compliment del pacte. La Diputació del General de Catalunya aportava, doncs, una bona

²⁶ACA, C, reg. 1505 f. 156 v. Cit. a M.T. FERRER I MALLOL, *Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya*, p. 229.

²⁷ACA, C, reg. 1505 f. 100 r.-v. (1360, novembre, 16). Cit. a M.T. FERRER I MALLOL, *Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya*, p. 229.

²⁸ACA, C, reg. 1384, ff. 1 r.-2 r. (1361, febrer, 16). Cf. més endavant per a la llista de nobles deutors l'any 1362. Sobre l'exacció d'aquest fogatge a Barcelona: Albert ESTRADA RIUS, *La percepció del fogatge de 1359 a Barcelona: un exemple de col·laboració entre les fiscalitats estamental i municipal*, a *VI Congrés d'Història de Barcelona*, "Quaderns d'Història", 4-5 (Barcelona, Ajuntament de Barcelona 2001). *El temps del Consell de Cent, I. L'emergència del municipi, segles XIII-XIV*, a cura de Manuel ROVIRA I SOLÀ, Sebastià RIERA I VIADER, p. 59-78.

²⁹ACA, C, reg. 1383, f. 172 v. (1360, abril, 23).

part de la quantitat acordada; pel febrer de 1360 fra Pere Arnau de Parestorres, prior de Catalunya i diputat del braç eclesiàstic, en lliurà 30.000 a Bernat de Cabrera, que els rebia en nom del rei; aquesta era la contribució dels braços eclesiàstic i militar, mentre que el braç reial féu una aportació idèntica, que fou lliurada per Pere de Carcassona, administrador, i Pere de Muntanyana, conseller. En tots dos casos, els diputats demanaren informació i garanties sobre el tracte i imposaren la condició que, si el 10 de març Tarassona no s'havia retut, els diners els fossin retornats³⁰.

Pagament de les tropes a cavall. Una bona part del donatiu de Cort hagué de servir per pagar les tropes d'exiliats castellans que servien Pere el Cerimoniós. No es trobaren prou catalans que volguessin servir el rei dins del contingent de 1.800 homes a cavall que la Cort havia ofert de pagar. Pel gener de 1360, el rei demanà autorització per buscar cavallers fora de Catalunya, que havien d'ésser pagats amb el do de la cort catalana, per tal d'ajudar-lo en la recuperació de Tarassona³¹. Des del gener de 1361, els requeriments als diputats per a poder pagar homes a cavall forasters foren constants; primer calia animar els cavallers de Catalunya perquè es presentessin a fer mostra, però si no s'obtenia bon resultat, el rei volia que el donatiu servís per pagar els 300 homes a cavall de l'infant Ferran, els 600 del comte de Trastàmara o els 100 de Diego Pérez Sarmiento, que es trobaven a la frontera d'Aragó³². Des del començament de 1361, els diputats tenien feina a trobar diners per anar avançant els cabals necessaris per a la guerra ja que el fogatge es cobrava amb dificultats per la resistència dels nobles i els municipis, com ja he dit. Els diputats havien avisat el rei que només trobaven diners a mogobell o usura, és a dir, amb interessos altíssims, i el monarca hagué de prometre que no faria cap enquesta contra ells ni contra els prestadors per aquest motiu, ja que fer contractes usuraris era delictes; el rei estava obligat a concedir-ho perquè li convenia i perquè ell mateix havia de recórrer a aquesta mena de contractes³³. Pocs anys després, el 1364, Pere el Cerimoniós sabé que el papa havia pres mesures contra els usurers i encomanà als seus ambaixadors a la cort papal,

³⁰ACA, C, reg. 1505 f. 65 r.-72 r. (1359, desembre, 21 i 22), f. 77 v.-78 v. (1360, gener, 28 i 29); reg. 1382, f. 109 r.-115 r. i reg. 1383, f. 149 r.-155 v. (1360, febrer, 17 i 18). Cit. a M.T. FERRER I MALLOL, *Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya*, p. 231-232.

³¹ACA, C, reg. 1505, f. 78 v. (1360, gener, 28) i f. 101 r.-103 v. (1360, novembre, 1).

³²ACA, C, reg. 1384, f. 37 r.-v. (1361, gener, 7) i reg. 1505, f. 105 r. (1361, gener, 8) i reg. 1382, ff. 163 v.-164 r. (1361, febrer, 1).

³³ACA, C, reg. 1384, f. 1 r.-v. (1361, febrer, 15).

el camarlenc Francesc de Perellós i el vicecanceller Francesc Roma, que procurassin que el papa no exigís que en els seus regnes fossin observades aquelles provisions contra els usurers, almenys mentre durés la guerra amb Castella, ja que per a finançar-la calia recórrer a préstecs a usura i mogobells, que més endavant es pagaven amb els donatius de les Corts³⁴.

4. *La tasca dels diputats després de la pau de Deza-Terrer*

Després de la pau amb Castella de Deza-Terrer, signada el mes de maig de 1361, els diputats s'ocuparen d'afers residuals de la guerra, per exemple, del pagament a les tropes que havien servit en els mesos anteriors. Eren afers prou grossos i difícils perquè els pagaments del donatiu s'estroncaren a causa de la signatura de la pau. El primer any d'ajuda de la Cort de Cervera acabà el primer de maig de 1361 i només es pagà la meitat del trimestre de maig³⁵. A la darrerria del mes de maig el rei es queixava als diputats perquè no havia rebut la paga de maig del donatiu de Catalunya, que li era molt necessària perquè no podia acomiadar les tropes catalanes i els castellans que eren a la frontera sense pagar-los. Temia, a més, que la frontera quedaria desprotegida, ja que la pau de Deza obligava a allunyar aquestes tropes castelleses trenta llegües més enllà de la ratlla dins els deu dies següents a la signatura de la pau. Per sortir del pas, el rei havia hagut de manllevar diners contra penyora i donà un acorriment —no tota la paga— als castellans. Les companyies de l'infant es dirigien a Fraga, les del comte de Trastàmara a Tamarit i els altres a llocs d'Aragó i de Catalunya; si cobraven, deia el rei, se n'anirien a França i no causarien maldecaps, mentre que, si no cobraven, es quedarien i haurien de robar per subsistir, perquè eren pobres, i serien un perill. El rei insistí també prop del tresorer Bernat d'Olzinelles, que devia ésser a Barcelona, perquè aconseguís que els diputats li enviessin diners tot seguit; de fet, sembla que ja estaven a punt d'enviar-li 30.000 florins, que eren una part de la paga de maig³⁶.

A primers de juny de 1361, el rei demanava als diputats que paguessin els 100 homes a cavall castellans amb els quals el servia don Tello, germà del

³⁴ACA, C, reg. 1076, f. 36 r. (1364, agost, 28) Cit. a M.T. FERRER I MALLOL, *Els italians a terres catalanes*, p. 405.

³⁵ACA, C, reg. 1384, f. 37 r.-v. (1361, gener, 7) i reg. 1505, f. 105 r. (1361, gener, 8). P. ORTÍ, *Una primera aproximació als fogatges*, p. 764.

³⁶ACA, C, reg. 1384, f. 13 r.-v. (1361, maig, 27).

comte de Trastàmara, la meitat dels quals eren armats i l'altra meitat alforrats, i també les tropes capitanejades per l'infant Ferran, germanastre del rei, que en els darrers temps havia servit amb 700 homes a cavall. Però els diputats només pogueren assumir la paga d'un mes de soldada deguda a l'infant Ferran, mentre que el rei hagué de carregar a altres partides la paga d'un mes deguda al contingent del comte de Trastàmara, al de don Tello i al de Diego Pérez Sarmiento³⁷.

No fou fàcil aconseguir que els diputats volguessin pagar la soldada de les tropes corresponent al mes de maig. Dos dels diputats del braç reial, Pere Desplà i Ramon de Carcassona, ja que els altres eren absents, i amb el consell d'alguns dels consellers, signaren un compromís amb consellers del rei que ocupaven al mateix temps càrrecs importants dins del govern, com Berenguer d'Abella, governador de Catalunya, Bernat d'Olzinelles, tresorer, Francesc Roma, vicecanceller, Pere Sacosta, batlle general de Catalunya, Mateu Adrià, protonotari i Berenguer de Relat, tresorer de la reina, pel qual enviaren a Lleida, a risc del donatiu, 6.500 lliures per a pagar els homes a cavall que el rei volgués per a la paga del mes de maig, malgrat que ells creien que no ho havien de pagar perquè els capítols de la Cort de Cervera deien que l'ajuda cessava si es signava la pau; creien, a més, que els altres dos braços no pagaven res del mes de maig, mentre que els consellers del rei garantiren que els altres dos braços també pagarien 6.500 lliures; el tresorer Bernat d'Olzinelles, a més, obligà als diputats del braç reial el castell de la Guàrdia, a la vegueria de Ripoll, que passaria al seu poder i el podrien vendre si, al cap de dos mesos, els diputats dels altres dos braços no havien pagat aquella quantitat. Aquest acord fou pactat el 14 de juny de 1361 i el rei el confirmà el 20 del mateix mes des de Saragossa³⁸. Sembla que, efectivament, els altres dos braços tenien intenció de pagar i que per aquest motiu reclamaven que el comte de Pallars pagués el que devia del fogatge³⁹.

El monarca atribuï als nervis per la manca de diners per pagar els homes a cavall de Catalunya una reprovació contra els diputats, dels quals digué en alguna carta que no l'havien servit bé; els diputats dels braços de la clerecia i de la cavalleria li enviaren un d'ells, el cavaller Ponç d'Altarriba,

³⁷ACA, C, reg. 1384, f. 17 v.-18 r. i 23 r.-v. (1361, juny, 4 i 8).

³⁸ACA, C, reg. 1384, f. 26 r.-29 r. (1361, juny, 20).

³⁹ACA, C, reg. 1384, f. 29 v.-30-r. (1361, juny, 26).

que també era conseller i oïdor de la cort, per protestar i exposar-li que, precisament, l'havien servit amb molta diligència⁴⁰.

Un altre dels afers que reclamaren l'atenció dels diputats fou la paga d'indemnitzacions de cavalls perduts; el mes de juny, el rei volia que primer fossin pagades les soldades i que no fossin pagats els cavalls fins que ell ho digués, perquè assegurava que s'havien comès molts fraus en les estimes dels cavalls⁴¹; però el mes de desembre del mateix any el monarca, que devia haver oblidat aquesta ordre, apressava els diputats perquè paguessin les esmenes, quan els diputats sostenien que primer havien de pagar les soldades. El monarca volgué que fos venuda la galera "Sant Joan Evangelista", anomenada també la galera blanca, que ell havia fet lliurar a Ponç d'Altarriba, i que el producte de la venda fos destinat a pagar cavalls; mencionava concretament els cavalls del noble Ramon Alemany de Cervelló i de Monet de Perellós, uixer d'armes del rei, que els havien perdut a la frontera d'Aragó⁴².

5. El trencament de la pau per Pere el Cruel de Castella. La convocatòria de Corts a Catalunya i les mesures d'emergència

La pau amb Castella durà poc més d'un any; pel juny de 1362 fou trencada per Pere el Cruel, que atacà per sorpresa i sense declaració de guerra els regnes de Pere el Cerimoniós⁴³. El rei, que es trobava a Perpinyà, havia decidit, primer, reunir els catalans en Parlament i sol·licitar-los ajuda. El Parlament es celebrà efectivament a Barcelona a primers de juliol, però començaren a arribar les notícies de la frontera aragonesa sobre el setge de Calataiud per part de les tropes castellanes i sobre la captura de les forces que anaven a auxiliar la ciutat, capitanejades pel comte de Luna i pel comte d'Osona, un dels diputats pel braç militar del 1359⁴⁴. Aquestes notícies obligaren el rei a canviar d'estratègia perquè no hauria pogut obtenir del

⁴⁰ACA, C, reg. 1384, f. 29 v. (1361, juny, 26).

⁴¹ACA, C, reg. 1384, f. 29 v. (1361, juny, 26). Cit. a M.T. FERRER I MALLOL, *Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya*, p. 232.

⁴²ACA, C, reg. 1384, f. 40 v. (1361, desembre, 11). Cit. a M.T. FERRER I MALLOL, *Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya*, p. 232.

⁴³ACA, C, reg. 1074, ff. 128 v.-129 r. (1362, juny, 25).

⁴⁴ACA, C, reg. 1384, f. 82 r.-84 r. (1362, agost, 23).

Parlament un ajut prou important; el 28 de juliol de 1362 convocà, doncs, Corts a Catalunya per al 14 d'agost⁴⁵, que es celebraren entre agost i setembre del mateix any⁴⁶.

Durant el mes d'agost el rei es queixà que les promeses del Parlament que havia reunit abans eren poc i que el tracte de la Cort era "laguiós", per tant s'esforçà a obtenir tropes a cavall amb urgència per a defensar la frontera d'Aragó i mantingué negociacions amb les ciutats i viles reials perquè cadascuna ajudés amb el pagament d'un contingent; hi hagué discussions perquè els municipis no volien donar sinó a raó del que donava la ciutat de Barcelona, que era 250 homes a cavall per dos mesos, segons sembla. El rei no hi consentí perquè al·legà que la ciutat comtal era frontera per mar i havia d'armar galeres, cosa que suposava un càrrec molt superior a 300 homes a cavall, que era la base de contribució que el monarca proposava⁴⁷; no tenim informació sobre l'escalonat que sortí d'aquesta base de càlcul.

El monarca volia que els municipis enviessin a Barcelona un síndic amb poder suficients per donar fiança a una banca o taula de canvi de la ciutat a compte del pagament que faria cadascun; d'aquesta manera podria obtenir-ne crèdits i pagar immediatament les tropes que necessitava; el Cerimoniós envià missatgers a totes les vegueries; a la de Besalú, Camprodon, Ripoll, Ripollès i la honor de la Guàrdia de les Llosses (ara la Guàrdia de Ripoll) hi trameté Bernat Cavaller, de Besalú, mentre que els cavallers Asbert Satrilla, governador de Càller, i Jaume de Cornellà foren enviats a la vegueria i bisbat de Girona; totes les altres vegueries catalanes i del Rosselló reberen la mateixa demanda, com també els eclesiàstics i els ciutadans, els rics homes i els cavallers que tenien homes a diverses vegueries; el rei declarava que tenia gran necessitat de diners per a pagar les tropes estrangeres; els canviadors Eimeric Dusai i Jaume de Gualbes intervingueren en aquesta operació de crèdit entre els municipis i el rei, no sabem si en exclusiva o amb altres; també els altres contribuents havien de lliurar els diners a aquests canviadors⁴⁸.

⁴⁵ACA, C, reg. 1384, f. 66 r. (1362, juliol, 28).

⁴⁶ACA, C, reg. 1384, f. 114 r. (1362, setembre, 22).

⁴⁷ACA, C, reg. 1384, f. 82 r.-84 r. (1362, agost, 23).

⁴⁸ACA, C, reg. 1384, f. 82 r.-84 r. (1362, agost, 23): missatgeria de Bernat Cavaller, de Besalú, a les vegueries de Besalú, Camprodon, Ripoll, Ripollès i la honor de la Guàrdia; missatgeria d'Asbert Satrilla, governador de Càller, i Jaume Cornellà, cavallers; a la vegueria i bisbat de Girona, llevat de Besalú: 84 r.-85 r. i carta al veguer de Girona: f. 85 r. (1362, agost,

Sembla que aquests tractes no es completaren fins a l'octubre. Tenim constància que els prohoms de Puigcerdà concediren donar fiança a una taula de la vila de 20.000 florins, a pagar entre la vila, la Cerdanya, el Baridà i la vall de Ribes. Posaren diverses condicions: que aquesta concessió no servís de precedent, que el rei, la reina, el primogènit i els consellers es comprometéssin a tornar aquesta quantitat del donatiu de Corts i que el rei els vengués la lleuda de Puigcerdà, dels maells, dels molins i del passatge de Sant Martí. Un tracte similar fou acordat pels prohoms de Vilafranca, que asseguraven taula de canvi a Perpinyà per 540 lliures i 4 sous per a sis mesos; ells demanaren la venda de la treta de la mena de Vilafranca. Les altres ciutats i viles de Catalunya, Barcelona, Manresa, Vilafranca, Berga, Girona, Besalú i Camprodon, Lleida i Cervera havien d'assegurar taula per 60.000 florins, mentre que les ciutats i viles reials valencianes, València, Xàtiva, Morvedre, Alzira, Morella i Borriana asseguraren 30.000 florins a sis mesos, és a dir, la meitat que Catalunya sense els comtats de Rosselló i Cerdanya⁴⁹. Tot procedia lentament i pel novembre moltes viles encara no havien prestat les seguretats demanades. Camprodon no es decidia a assegurar taula per a una contribució de 1.000 florins, fins al mes de novembre. Aquesta quantitat entrava dins els 8.000 florins promesos per la ciutat de Girona i tot el seu bisbat per a sis mesos⁵⁰. Manresa tampoc no havia tramès síndics per assegurar taula a Barcelona per la seva contribució; el 6 de novembre, el rei els reprengué i els manà que n'enviessin algun amb el porter que els havia portat la carta; juntament amb Piera, Terrassa, Caldes, Moià i Granollers havia d'assegurar taula per 20.000 florins i per 70 ballesters a Eimeric Dusai i Jaume de Gualbes, però el 21 de novembre el síndic havia anat a Barcelona per complir aquest tràmit i se n'havia tornat sense ajustar-se a tots els

23 i 24); 84 r.-85 r., 86 v., 87 r., 87 v., 88 r., 88 v.: missatgeries a la vegueria de Vilafranca del Penedès i sotsvegueries de Piera i Igualada i batllies d'Arbós i Cubelles; a les vegueries de Montblanc i Tàrraga i batllies de Sarra i Vilagrassa; a la vegueria de Bages i Manresa, Berga i Berguedà i sotsvegueria de Moià; a la vegueria i batllia de Prats i de Segarra; a la vegueria de Lleida i Pallars. També demanà ajut al Rosselló: f. 90 r.-91 r.; el rei insistí sobre la concessió de poders a un síndic per a fer la seguretat a la taula: 93 v.-94 r.; cursà també una petició d'ajuda als ciutadans, rics-homes i cavallers que tenien béns a diverses vegueries: f. 107 r.-v., als eclesiàstics: f. 108 r.-v.; havien de respondre de les quantitats a la taula d'Eimeric Dusai i de Jaume de Gualbes: f. 109 r., 110 v.-111 r.

⁴⁹ACA, C, reg. 1384, f. 129 v.-133 v. (1362, octubre, 17).

⁵⁰ACA, C, reg. 1384, f. 137 r. (1362, novembre, 20).

requisits, especialment fer homenatge per un ostatge que deixava, motiu pel qual el rei ordenà que fos detingut⁵¹.

Pel setembre, la Cort de tracte "laguiós" ja havia fet la proferta al rei, negociada per Huguet de Santapau. Acordà concedir-li un fogatge de 7 sous per foc, segons els focs de la Cort de Cervera, cosa en la qual no estigué tothom d'acord, per exemple el bisbe de Vic, que volia pagar pels focs que hi hagués llavors, exigència que el rei no admeté. L'arquebisbe de Tarragona prometé pels seus homes 50 homes a cavall per sis mesos, a raó de 6 sous per cavall, i un total de 27.000 sous. El rei manà que tothom fos forçat a pagar la quantitat acordada⁵². No hi hagué més queixes per l'ús del fogatge de Cervera que, després de tot, no feia pas tant de temps que havia estat fet; fer-lo de bell nou hauria suposat una despesa considerable i una pèrdua de temps; s'usà durant tota aquella dècada⁵³.

Sembla que no hi hagué temps per escollir nous diputats i, que els mateixos oficials reials s'encarregaren de cobrar el fogatge concedit. Bernat Saera, de l'oficina del mestre racional, i el porter Pedro de Sos havien de recollir el fogatge de la vegueria del Vallès, mentre que un canviador de Girona, Ramon Madir, era l'encarregat de rebre els diners del fogatge de la vegueria de Girona i Bernat Cavaller havia de fer el mateix a la vegueria de Camprodon. Tots havien de lliurar els diners al porter Ramon Badia, que els havia de portar als canviadors Eimeric Dusai i Jaume de Gualbes, els quals centralitzaven tots els diners de la proferta⁵⁴. Atesa la urgència de les necessitats de defensa, el rei es queixava que els comissaris que recollien el fogatge no actuaven amb prou celeritat⁵⁵.

Mentrestant, els diputats de Cervera anaven concloent la seva tasca reclamant als morosos en el pagament del fogatge o altres deutes. El 20 de novembre de 1362, quan ja estaven reunides les Corts generals de Montsó, però encara no havien estat elegits els seus successors, els diputats dels braços de l'Església i de la noblesa lliuraren al rei la llista dels deutors, entre els

⁵¹ACA, C, reg. 1384, f. 136 r. (1362, novembre, 6), f. 137 v. i 149 r.-v. (1362, novembre, 21).

⁵²ACA, C, reg. 1384, f. 114 r. (1362, setembre, 22), f. 116 r. i v. i 117 r. (1362, setembre, 26).

⁵³P. ORTÍ, *Una primera aproximació als fogatges catalans de la dècada de 1360*, p. 747-773.

⁵⁴ACA, C, reg. 1384, f. 118 r.-v. (1362, octubre, 4).

⁵⁵ACA, C, reg. 1384, f. 127 v.-128 r. (1362, octubre, 12).

quals figuraven el comte d'Osona, Pere Desvall, de la tresoreria reial, Arnau Canet, Berenguer d'Abella, que era el governador de Catalunya, Guillem Ramon de Cervelló, Arnau d'Orcau i Ponç d'Altarriba, un dels diputats, a tots els quals un porter reial, Garcia Valero, els havia d'exigir el pagament per via executiva⁵⁶. No pas tots aquests deutes derivaven de l'impagament del fogatge, però; Arnau de Canet, per exemple, era deutor perquè havia de tornar als diputats 3.000 s. b. que li havien avançat per un viatge que havia de fer a Sevilla amb una galiota de la Generalitat i que després no es degué fer⁵⁷.

La informació sobre les activitats dels diputats prové de la documentació reial, de la documentació notarial i només de manera molt marginal dels processos de corts o de la documentació de la Generalitat a causa de l'ordre donada per la Cort als diputats de cremar els comptes i altres escriptures quan acabessin la seva tasca, a fi que no fossin trobats en el futur⁵⁸. Aquesta era una mesura que havien pres les Corts precedents per evitar que el rei pogués aprofitar, per a refinar l'aparell fiscal propi, les informacions de focs o altres dades usades per recollir el donatiu aprovat. Aquesta decisió no hauria tingut sentit, el 1359, si s'hagués pensat crear una institució nova, ja que la conservació de la documentació és la base de tota bona administració.

2. EL SEGON PAS PER A LA CONFORMACIÓ DE LA GENERALITAT LES CORTS GENERALS DE MONTSÓ DE 1362-1363

Un segon pas en la conformació de la Diputació del General o Generalitat es donà a les Corts de Montsó de 1362-1363, on foren creats els impostos més característics de tots els que van nodrir les arques de la Diputació del General: els que hom anomenà generalitats, destinats a durar uns quants segles, el "dret d'entrades i eixides" sobre l'exportació/importació, i el dret de la bolla sobre la fabricació i comercialització de teixits⁵⁹. Foren

⁵⁶ACA, C, reg. 1384, f. 143 r.-v. (1362, novembre, 20).

⁵⁷ACA, C, reg. 1384, f. 148 r. (1362, novembre, 16).

⁵⁸Cortes, III, p. 388-407.

⁵⁹Aquestes Corts han estat publicades a: *Actas de las Cortes Generales de la Corona de Aragón de 1362-1363*, recopiladas y transcritas por J.M. PONS GURI, Madrid, Ministerio de Cultura, Subdirección General de Archivos, Bibliotecas y Museos, 1982. Cf. també F. VALLS TABERNER, *La constitució catalana de la Cort general de Montsó de 1363*, "Anuario de Historia

«Anuario de Estudios Medievales», 34/2 (2004), pp. 875-938.- ISSN 0066-5061.

aquestes Corts, també, les que crearen la figura de la terna de diputats, un per braç, residents a Barcelona, com a òrgan suprem de la institució, malgrat que hi havia altres diputats que s'ocupaven de diverses tasques. Aquesta estructura, només amb els tres diputats residents a Barcelona, fou la que s'imposà, bé que no pas immediatament. Al mateix temps, també a partir d'aquestes Corts, s'organitzava una Diputació a Aragó i una altra a València, que comptaren amb els mateixos impostos als territoris respectius. Des d'aquell moment la institució seguí un camí més o menys paral·lel a tots tres estats⁶⁰.

1. *Nomenament dels diputats de Montsó*

La Cort catalana decidí que fossin elegits per administrar el donatiu i preocupar-se dels afers de la defensa de Catalunya, vint diputats, més un de resident de Mallorca, ja que la Diputació de Catalunya també representava aquest antic regne; sis diputats pertanyien al braç eclesiàstic —dos prelats, un cavaller de l'orde de l'Hospital i tres representants de catedrals—, altres sis al braç militar —dos rics-homes i quatre cavallers— i vuit eren del braç reial, cinc de ciutats i tres de viles.

D'aquests vint, tres, un per braç, havien de ser oïdors de comptes. L'oïdor del braç reial, per acord d'aquest braç, havia de ser de Vilafranca del Penedès. Altres sis persones d'aquestes vint, dues per braç, s'havien d'encarregar de passar revista (o de "prendre mostra", en el vocabulari medieval) dels homes a cavall pagats per la Generalitat i de fer els albarans dels salaris de cadascun perquè poguessin ser pagats; a més de fer-los, havien de subscriure els albarans i havien de segellar-los amb el segell de Catalunya. Els dos representants del braç reial havien de ser l'un de Manresa i l'altre de Cervera i havien de renovar-se cada any. Pel març de 1363 s'havien escollit ja aquestes sis persones per prendre mostra⁶¹.

del Derecho Español", V (1929), p. 412-431.

⁶⁰Sobre la Generalitat valenciana: Maria Rosa MUÑOZ POMER, *Orígenes de la Generalidad Valenciana*, València, Generalitat valenciana. Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, 1987. Sobre la generalitat aragonesa, però en època més tardana: José Angel SESMA MUÑOZ, *Las Generalidades del reino de Aragón. Su organización a mediados del siglo XV*, "Anuario de Historia del Derecho Español", XLVI (1976), p.393-468; ID., *La Diputación del reino de Aragón en la época de Fernando II (1479-1516)*, Saragossa, Institución Fernando el Católico, 1977.

⁶¹ACA, C, reg. 1506, f. 17 r. (1363, març, 17).

Les onze persones restants, tres pel braç eclesiàstic, tres pel militar i cinc pel braç reial, havien de ser els diputats encarregats de rebre els diners del donatiu i d'administrar-lo. Aquesta vegada es procurà que el conjunt de Catalunya i de l'antic regne de Mallorca quedessin representats en un sector o altre de la Diputació. Dels tres diputats militars, un havia de ser un home de paratge de Mallorca, és a dir, de la petita noblesa local. El braç reial continuà repartint els càrrecs de diputat entre les ciutats i viles, cosa que fa pensar que potser hi havia hagut queixes contra la representació atribuïda gairebé sempre a Barcelona i, en menor proporció a Lleida: un havia de ser de Barcelona, un altre de Lleida, un tercer calia que fos mig any de Barcelona i mig any de Lleida, el quart havia de ser de Girona i el darrer de Perpinyà. A més, estava previst un altre diputat resident a Mallorca, que no entrava en el còmput dels cinc que pertocaven al braç militar; aquest diputat havia de ser ciutadà i havia d'encarregar-se de recollir i administrar els diners del donatiu de Mallorca i de les altres illes.

Cal assenyalar també que, en aquesta ocasió, el braç reial havia aconseguit una representació molt més alta en el conjunt de la Diputació, atès que el seu esforç econòmic, reflectit en el donatiu, igualava el dels altres dos braços junts; serà, però, l'única vegada que això s'esdevindrà; en el futur s'imposarà la representació paritària.

Una novetat interessant d'aquesta Diputació fou que es decidí que a Barcelona hi hauria d'haver sempre tres diputats, un per braç, mentre que els altres haurien de viatjar pels afers de la Generalitat. Aquesta terna resident prefigurà, doncs, el que seria la Diputació en el futur. S'acordà també que, si calia decidir afers importants, havien de prendre part en l'acord almenys un prelat, un ric-home i un cavaller de Catalunya, un cavaller de Mallorca i dos ciutadans de Catalunya. Si es tractava d'afers transcendents, hi havien de ser tots. Els diputats havien de tenir, en un lloc segur de Barcelona, una caixa amb tres panys i tres claus, on haurien de guardar els cabals; cada diputat resident tindria una clau d'aquesta caixa. S'havia avançat, doncs, en la conformació d'una institució perquè ara ja només hi havia una caixa i no tres, una per braç, com a la Diputació anterior⁶².

⁶²M. SÁNCHEZ-P. ORTÍ, *Corts, Parlaments i fiscalitat a Catalunya*, doc. XIX, p. 246-250. Sobre els oïdors: T. de MONTAGUTI ESTRAGUÉS, *Les institucions fiscalitzadores de la Generalitat de Catalunya*, p. 94-95.

Diputats de les Corts de Montsó de 1362-1363*Diputats residents a Barcelona*

Romeu Sescomes	bisbe de Lleida, substituït per Ramon Gener, cabiscol d'Urgell
Guillem de Togores	cavaller
Pere de Santcliment	ciutadà de Barcelona, substituït temporalment per Ramon de Carcassona, ciutadà de Lleida

Oïdors de comptes

Pere Clasquerí	arquebisbe de Tarragona, substituït per Arnau de Busquets, doctor en lleis i canonge de Barcelona
Berenguer de Pontons	cavaller
Ramon de Senyecs	mercader de Vilafranca del Penedès

L'arquebisbe de Tarragona renuncià al càrrec d'oïdor el 13 de gener de 1365 i, per aquesta causa, calgué nomenar un substitut del mateix estament⁶³.

Els diputats foren elegits segurament el mes de febrer de 1363, però no n'hi ha constància expressa. Des del mes de març, el rei es refereix ja als diputats escollits a les Corts de Montsó⁶⁴. Cal assenyalar que, dels vint

⁶³AHPB, F. de Ladernosa, 23-17, f. 4 v.-7 r. (1367, abril, 10). Cit. a M.T. FERRER I MALLOL, *Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya*, p. 234.

⁶⁴ACA, C, reg. 1506, f. 15 r. (1363, març, 17).

diputats designats per les Corts de Montsó, només he trobat el nom de deu⁶⁵. Aquesta falta d'informació deriva de dues circumstàncies; d'una banda, que els diputats no foren elegits per les Corts sinó pels braços i, dintre dels braços, pels grups o pels municipis que els conformaven, ja que, com hem dit abans, els càrrecs havien estat atribuïts a grups o a municipis, per tant les eleccions no es reflecteixen a les actes de les Corts. D'altra banda, els nomenaments tampoc no foren confirmats pel rei, requisit que ja no es devia considerar necessari després del funcionament de la Diputació anterior. Cinc dels noms que he trobat corresponen a persones que foren en algun moment els diputats residents a Barcelona; són els que consten més amunt. Pel juny de 1363 hi residien el bisbe de Lleida, Romeu Sescomes, i el ciutadà de Barcelona Pere de Santcliment⁶⁶. Més endavant, pel gener de l'any 1365, quan els diputats de Montsó encara no havien estat substituïts, és esmentat també el nom de Ramon de Carcassona, ciutadà de Lleida, com a diputat resident, al costat de Pere de Santcliment⁶⁷; però els diputats residents habitualment a Barcelona degueren ser Ramon Gener, cabiscol d'Urgell, pel braç eclesiàstic, Guillem de Togores, cavaller, pel braç militar, i el mateix Pere de Santcliment, ciutadà de Barcelona, pel braç reial; almenys foren aquests tres els diputats que reteren comptes de l'administració del donatiu de les Corts de Montsó, el 1367, als oïdors que formaven part de la mateixa Diputació, els noms dels quals també ens són coneguts⁶⁸. Fra Guillem de Guimerà, un altre dels noms que sabem, pertanyia, potser, a la comissió encarregada de les estimes de cavalls i mostres de tropes; si més no, fou aquest el càrrec que ostentà a la Diputació nomenada per la Cort de Tortosa de 1365; fou l'únic diputat de Montsó que continuà, i és possible que ho fes en el mateix lloc que tenia⁶⁹.

⁶⁵M.T. FERRER I MALLOL, *1363-1365. Romeu Sescomes, a Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents*, dir. J.M. Solé i Sabaté, Barcelona, Generalitat de Catalunya-Enciclopèdia Catalana, 2003, I. 1359-1518, p. 57-60.

⁶⁶Aquests dos diputats reberen una requisitòria del síndic d'Igualada sobre el pagament de ballesters, que la vila havia enviat a València al costat del rei: AHPB, A. Figuera, 26-5, f. 65 v.-66 r. (1363, juny, 27). Cit. a M.T. FERRER I MALLOL, *Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya*, p. 234.

⁶⁷Cortes, II, p. 225-226. Cit. a M.T. FERRER I MALLOL, *Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya*, p. 234.

⁶⁸AHPB, F. de Lladernosa, 23-17, f. 4 v.-7 r. (1367, abril, 10). Cit. a M.T. FERRER I MALLOL, *Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya*, p. 234.

⁶⁹Cortes, II, p. 238-239 i 246-247. Cit. a M.T. FERRER I MALLOL, *Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya*, p. 234.

2. *Les Corts generals de Montsó i la concessió del donatiu*

Les Corts foren convocades a causa de la reobertura de la guerra amb Castella i de la gravetat de la situació a la frontera aragonesa; la convocatòria era per al 10 d'octubre, data que després el rei canvià pel 4 de novembre, seguidament pel 14, el 16 i finalment el 23 de novembre, que és quan s'iniciaren realment⁷⁰.

Malgrat que les Corts de cada regne es trobaven reunides a la mateixa ciutat, funcionaren per separat. La Cort catalana atorgà al monarca 130.000 lliures anuals (65.000 els braços eclesiàstic i militar conjuntament i 65.000 el braç reial) per a dos anys i set mesos, que representava el 52% del total concedit per tots els estats de la Corona, que pujava a 250.000 lliures. Les Illes s'incorporaren al donatiu de Catalunya. El procediment per recaptar la quantitat promesa en el donatiu no fou establert, només el repartiment de l'esforç fiscal que s'havia de fer entre tots els nuclis habitats segons el fogatge de la Cort de Cervera, és a dir, que la contribució era ajustada a la població. Per tant, podem suposar que també en aquest cas els municipis, els nobles o els eclesiàstics podien escollir el procediment més convenient: mitjançant fogatge, mitjançant impositons, préstecs, vendes de censals etc.⁷¹.

La Cort atorgà al monarca, a més, el producte d'un nou impost el de les "generalitats", que havia de tenir dues modalitats, un impost sobre la producció i venda de draps i un altre d'"entrades e eixides", sobre l'exportació-importació. Foren fixades tarifes per a aquests impostos però no es pogué preveure el rendiment que proporcionarien per la novetat que suposaven⁷². Els nous impostos, naixien fora de l'àmbit de poder del rei i eren d'aplicació universal a tot Catalunya; afectaven els membres de tots els estaments i els estrangers i no contemplaven exempcions ni privilegis, tan característics de la mentalitat medieval. Significà una veritable revolució fiscal.

La inclusió dels estrangers entre els afectats per aquests impostos provocà una commoció en el món del comerç internacional perquè el canvi unilateral de les condicions fiscals a Catalunya envers els estrangers provocà

⁷⁰ACA, C, reg. 985, f. 138 r. (1362, octubre, 10).

⁷¹P. ORTÍ, *Una primera aproximació als fogatges*, p. 750-754

⁷²M. SÁNCHEZ-P. ORTÍ, *Corts, Parlament i fiscalitat*, doc. XIX., p. 229-262.

protestes i represàlies contra els mercaders catalans a altres països⁷³. Els genovesos, per exemple, tenien considerables franquícies a Catalunya, des del segle XII, però els nous impostos no eren del rei i, per tant, les antigues exempcions foren ignorades pels col·lidors de les "entrades e eixides". Fou inútil que el rei protestés i que defensés els genovesos i que, en cartes del 20 de juny i 24 de juliol de 1363, demanés que no els fossin exigits aquests impostos; no solament no aconseguí res sinó que, a més, hagué de revocar aquestes cartes el 30 d'agost del mateix any, com a contràries al jurament que ell havia prestat a les Corts de Montsó i contràries també al bé públic del Principat. El 18 de maig de 1365 i el 15 de gener de 1366 el rei tornà a insistir perquè els nous impostos no fossin cobrats als genovesos, igualment sense èxit. Per aquest motiu, Gènova no trigà a prendre represàlies⁷⁴. Ho veurem més endavant.

3. Actuació dels diputats elegits a la Cort de Montsó de 1362-1363

Les notícies que tenim de l'actuació dels diputats estan lligades al desenvolupament de la guerra. Mentre duraven les Corts, el rei demanà directament ajuda als síndics i, mentre encara es negociava la proferta, li fou concedit un avançament de 40.000 s.b. per pagar al noble Gilibert de Centelles, majordom del monarca, amb la condició que es descomptaria després del donatiu de les Corts; els braços també es comprometeren a pagar el sou de la gent a cavall que defensava la frontera d'Aragó. Malgrat que els síndics volien primer administrar directament tot el pagament dels salaris de les tropes a cavall, finalment acordaren lliurar els diners al sotstresorer del rei, Jaspert de Campllonc, que s'havia de comprometre a esmerçar els diners només en la paga dels homes a cavall, basant-se en els albarans de l'escrivà de ració. La feina d'anar a la frontera per efectuar els pagaments a les tropes fou confiada a Bernat Arloví, que després hauria de retre comptes als clavaris o als diputats del General⁷⁵.

Des del 10 de març de 1363 veiem els diputats ocupant-se del pagament de tropes a cavall i de ballesters de peu que el governador de

⁷³M.T. FERRER I MALLOL, *La gènesi de la Generalitat de Catalunya: de la Cort de Cervera a Ferran II 1359-1518*, p. 35.

⁷⁴M.T. FERRER I MALLOL, *Els Italians a terres catalanes (segles XII-XV)*, "Anuario de Estudios Medievales", 10 (1980), p. 393-467, concretament, p. 441.

⁷⁵ACA, C, reg. 1384, f. 182 v.-183 v. (1363, març, 2).

«Anuario de Estudios Medievales», 34/2 (2004), pp. 875-938.- ISSN 0066-5061.

Catalunya, Berenguer d'Abella, havia de trametre a Aragó per anar a socórrer Magallón i Borja, assetjades pel rei de Castella; havien de pagar 7 s.b. per home a cavall armat, 5 s.b. per home a cavall alforrat, 4 s.b. per home amb mul i 2 s.b. per dia als ballesters o la quantitat que convinguessin⁷⁶. Els diputats hagueren de buscar diners, encara que fos a interessos usuraris, per tal d'avançar els cabals necessaris per pagar les tropes, ja que els ingressos previstos arribaven molt lentament; el rei els concedí l'autorització per fer emprèstits a mogobell. Hagueren d'autoritzar la contractació de tropes estrangeres, concretament les d'Enric de Trastàmara, que s'havia retirat a França després de la pau de Deza-Terrer⁷⁷. Com sempre, tingueren dificultats perquè tothom pagués el que li pertocava, segons els acords de les Corts de Montsó. Els diputats es queixaven en concret de la vila de Perpinyà, que no pagava el que li pertocava i que havia estat acordat a les Corts⁷⁸.

Una altra tasca importantíssima que portaren a terme i que no apareix a la documentació, fou la d'organitzar una vasta xarxa de col·lectories per cobrar els dos impostos nous, el dels teixits, o de la "bolla", i el d'entrades i eixides, o bé organitzar l'arrendament de la col·lecta dels impostos, solució que fou adoptada sovint⁷⁹.

4. *Continuïtat dels diputats de Montsó durant la celebració de la Cort de Barcelona-Lleida-Tortosa de 1364-1365*

La pau de Morvedre (juliol de 1363), semblava que havia de reduir la tasca dels diputats de Montsó a la liquidació dels afers pendents, però la represa de la guerra pel desembre del mateix any obligà a reunir corts el 1364 i a confiar als diputats de Montsó noves responsabilitats. La Cort els confià la col·lecta del mig fogatge que, el mes d'abril, havia concedit al rei per ser recollit amb urgència tant a Catalunya com a Mallorca, la meitat pel maig

⁷⁶ACA, C, reg. 1384, f. 186 v. (1363, març, 10).

⁷⁷ACA, C, reg. 1506, f. 15 r. i 16 r. (1363, març, 17).

⁷⁸ACA, C, reg. 1506, f. 23 r. (1363, juny, 22).

⁷⁹Sobre l'organització local de la Diputació del General: Albert ESTRADA I RIUS, *Apunts per a l'estudi dels diputats locals del General de Catalunya (dels primers testimonis a la Cort de Barcelona de 1413)*, a *El territori i les seves institucions històriques*, Barcelona, Fundació Noguera, 1999, p. 703-745; ID., *La Deputació del General de Catalunya i el territori del principat: relacions, condicionants i incidències mútues*, a *L'estructuració territorial de Catalunya. Els eixos cohesionadors de l'espai (V Congrés Internacional Local de Catalunya, Barcelona, 1999)*, Barcelona, L'Avenç, 2000, pp. 339-346.

següent i l'altra meitat el mes d'agost; el banquer Berenguer Bertran es comprometé a fer dita d'aquest mig fogatge, és a dir, a avançar-lo, però demanà que els municipis n'asseguessin el pagament; s'acordà que, si algun s'hi negava, hauria de pagar immediatament tot el que quedava a deure del donatiu de les Corts de Montsó. Malgrat el tracte amb Berenguer Bertran, pel maig de 1364, els diputats es queixaven perquè no podien aconseguir 50.000 florins del mig fogatge. Per aquesta causa, la Cort decidí que els tres braços prestessin aquesta quantitat i que es repartís entre ells; fou nomenada una comissió específica per ocupar-se d'aquest préstec; foren Arnau de Busquets, doctor en lleis, pel braç eclesiàstic, Berenguer Pujol, pel braç de nobles i cavallers i Pere Bussot pel braç reial⁸⁰. Probablement, les dificultats per obtenir els diners provenien del fet que hi havia gent que no prestava les seguretats que havia demanat el canviador Berenguer Bertran; per exemple, el veguer i el batlle de Tortosa s'havien negat a signar aquesta seguretat, motiu pel qual el rei els amonestà en una carta del 12 de juny i els manà que la prestessin perquè els diputats havien assegurat el fogatge a Berenguer Bertran⁸¹.

Els diputats de Montsó s'ocupaven també, durant aquest any 1364, de l'armament de set galeres de les vint que la Generalitat s'havia compromès a destinar a la defensa de Catalunya. Segurament ja l'any 1359, quan es produí l'ofensiva castellana contra la costa catalana, els diputats havien començat a fer inversions en el sector naval, però fou especialment a partir de les Corts de Montsó i de les de Barcelona-Lleida-Tortosa que la Diputació construí o adquirí galeres, veles, remos i tota mena d'arrosos necessaris per a la navegació; es constituí així una flota que en el futur col·laborarà en els armaments del rei o de les ciutats marítimes catalanes. Però, el mes d'abril de 1364, ni els diputats ni la Cort no tenien diners per continuar pagant les despeses de l'armada que s'estava fent. Aquesta vegada se'ls acudí un negoci per a reunir diners, un negoci que només la Cort, que dictava les normes, podia fer; es decidí que els diputats comprassin draps de llana estrangers o de França, que es trobaven en trànsit a Barcelona i que, malgrat les disposicions de la Cort de Montsó, els bollessin i els venguessin, ja que creien que així obtindrien fins a 10.000 florins; pel juny els diputats ja havien fet un contracte amb Pere de Conomines, ciutadà de Barcelona, per comprar aquests draps, que eren 500.

⁸⁰Cortes, II, p. 192-195.

⁸¹ACA, C, reg. 1505, f. 116 v.-117 r. (1364, juny, 12).

A més, la ciutat de Barcelona hagué de deixar 15.000 florins a la Cort per a l'armada⁸². Pel gener de 1365, els diputats consultaren a la Cort la decisió de demanar un préstec al banquer Berenguer Bertran per tal de pagar l'armament, amb la garantia de la resta del donatiu de les Corts de Montsó. Els diputats es comprometeren a esmerçar 20.000 lliures a l'armada i pel febrer foren autoritzats a posar taules d'acordament o allistament per a l'estol als llocs més importants de Catalunya. Si amb aquest sistema no aconseguien el personal necessari, obtingueren llicència per reclutar-lo per força, amb l'ajut dels senyors dels llocs o dels oficials reials, que hi havien de col·laborar a requesta dels diputats⁸³.

No fou fins al mes de març de 1365 que la Cort, reunida llavors a Tortosa, substituï els diputats de Montsó, com veurem seguidament. La Cort havia designat ja, pel juliol de 1364, tres persones perquè s'ocupessin de donar-los una remuneració per la seva feina. Aquesta tasca fou confiada a Arnau de Busquets, pel braç eclesiàstic, a Ramon Berenguer de Pontons, pel braç militar, i a Ramon Sarrovira pel braç reial; el mateix Arnau de Busquets, amb el cavaller Berenguer Despujol i Arnau de Messina, de Cervera, pel braç reial, s'havien d'ocupar de la remuneració dels escrivans, porters i altre personal que hagués treballat per als esmentats diputats⁸⁴. El 1365, durant la celebració de la Cort de Barcelona, que s'havia iniciat pel juliol, foren cessats del tot i la Cort indicà que lliuessin als nous diputats residents a Barcelona tots els béns de la diputació elegida a Montsó, després de pagar totes les despeses i deutes a canviadors i que ja no prenguessin salari⁸⁵. Potser, doncs, havien treballat contemporàniament els diputats de Montsó i els escollits per la Cort de Barcelona-Lleida-Tortosa de 1364-1365 durant els mesos de març-juliol de 1365.

Els diputats de Montsó foren auxiliats en la seva tasca per un comptable, Huguet de Cardona⁸⁶. Cal destacar també el paper fonamental que alguns banquers ocuparen al costat dels diputats i de les corts. El més

⁸²Cortes, II, 193-194, 199 i 201.

⁸³Cortes, II, p. 225, 237.

⁸⁴Cortes, II, p. 202-203, 283.

⁸⁵Cortes, II, p. 424. M. SÁNCHEZ - P. ORTÍ, *Corts, Parlaments i fiscalitat a Catalunya*, p. 373.

⁸⁶És esmentat a la definició de comptes de 1367: AHPB, F. de Lladernosa, 23-17, f. 4 v.-7 r. Cit. M.T FERRER I MALLOL, *Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya*, p. 235.

important fou Berenguer Bertran, que participà en nombroses reunions d'alt nivell perquè era una peça fonamental en el finançament de la guerra, ja que avançava grans quantitats del donatiu mentre es cobrava. Com que els diputats de Montsó li havien obligat els impostos futurs de la Generalitat per alguns dels préstecs, calgué prorrogar els impostos de les generalitats, imposades a Montsó, en principi amb caràcter temporal; participà amb els diputats de Catalunya en una reunió amb els diputats d'Aragó i de València per decidir si es mantenien les generalitats en la modalitat d'entrades i eixides entre els regnes i juntament amb els diputats havia d'escollir un canviador a cada ciutat o vila cap de vegueria per a centralitzar els préstecs i els ingressos relacionats amb el donatiu de la Cort. També Eimeric Dusai i Jaume de Gualbes, que ja havien col·laborat amb els diputats de Cervera, atorgaren almenys un préstec de 36.000 lliures per a la guerra i per a l'armada. Una altra taula de canvi col·laboradora fou la de Berenguer de Bellmunt, Mateu del Camí i Antoni Riera, de Tortosa, que deixà 10.000 lliures⁸⁷; cap d'ells, però, es pot comparar amb Berenguer Bertran.

3. EL TERCER PAS EN LA CONFORMACIÓ
DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA.
LA CORT DE BARCELONA-LLEIDA-BARCELONA-TORTOSA
DE 1364-1365

La Diputació del General es consolidà definitivament a la Cort de Barcelona-Lleida-Tortosa de 1364-1365, que decidí emetre deute públic amb la ferma de les generalitats i que garantí la continuïtat de la institució emissora i dels impostos mentre aquest deute no hagués estat amortitzat. De moment, encara no hi havia voluntat de convertir-la en una institució permanent, però sí que hi havia la necessitat d'allargar la seva vida mentre no s'hagués amortitzat el deute, cosa que resultà impossible i que assegurà la seva pervivència.

⁸⁷M. SÁNCHEZ-P. ORTÍ, *Corts, Parlaments i fiscalitat a Catalunya*, p. 292-293, 302-303, 313, 326.

Anuario de Estudios Medievales, 34/2 (2004), pp. 875-938.- ISSN 0066-5061.

1. *Nomenament dels nous diputats*

Pel juliol de 1364 la Cort havia decidit renovar la Diputació que s'encarregaria d'administrar el donatiu nou. Com a les Corts de Montsó, el nombre total de diputats previst era de vint persones, compresos tres oïdors, i sis diputats per a les mostres de tropes⁸⁸. Com a Montsó, també foren predistribuïts els càrrecs per grups dins dels braços i, en el cas del braç reial, per ciutats i viles, però no tenim pas constància que les eleccions arribessin a fer-se llavors sinó més endavant, quan la Cort s'havia desplaçat ja a Tortosa.

Els dies 2, 9, 10 i 11 de març de 1365, en l'etapa final de la Cort de Barcelona-Lleida-Tortosa, foren nomenats els membres de la nova Diputació del General, que finalment fou fixada en quinze membres⁸⁹. La composaren quatre membres de cada braç llevat del reial, que en tenia cinc i a més un diputat representant dels ciutadans de Mallorca; a la nova Diputació no hi podia figurar cap dels diputats de Montsó, llevat de fra Guillem de Guimerà, que era un dels diputats per a les mostres de tropes. El braç reial repartí els diputats entre les principals ciutats i viles i fins i tot preveïé que alguns càrrecs fossin compartits. Barcelona, Lleida i Perpinyà tenien cadascuna un diputat, mentre que Girona i Tortosa en compartien un altre, en torns de sis mesos, mentre que el cinquè diputat era compartit per Barcelona, Cervera, Vilafranca de Penedès i Lleida.

Els diputats residents a Barcelona reberen moltes més atribucions que la resta, consolidant la tendència iniciada a Montsó i que després es convertiria en norma. Els fou fixat salari diferenciat: 60 sous diaris per a prelat o baró i 15 sous per als altres, que pujava a 20 els dies de viatge.

Foren ajudats en la seva tasca per dos diputats itinerants que s'encarregaven de passar comptes a persones particulars que haguessin rebut diners per compte de la Generalitat, de vendre o arrendar els impostos de les generalitats, de recollir els diners dels fogatges i de portar-los a Barcelona.

Foren nomenats també tres oïdors de comptes adjunts als nomenats a la Cort de Montsó a fi d'oïr els comptes dels diputats nomenats també llavors; l'arquebisbe de Tarragona, que era un dels oïdors, estava molt ocupat i no

⁸⁸M. SÁNCHEZ-P. ORTÍ, *Corts, Parlaments i fiscalitat a Catalunya*, doc. XX (1), p. 267.

⁸⁹M.T. FERRER I MALLOL, *1365. Bernat Vallès*, a *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents*, dir. J.M. Solé i Sabaté, Barcelona, Generalitat de Catalunya-Enciclopèdia Catalana, 2003, I. 1359-1518, p. 61-63.

podia portar a terme la tasca que li hauria pertocat, que devia ésser grossa, ja que un sol nomenament substitutori d'urgència en la persona d'Arnau de Busquets, fou ampliada en aquesta Cort amb una terna adjunta d'oïdors.

La Cort també decidí que calia comptar amb una persona entesa en qüestions de mar que tingués cura dels vaixells, aparells i eixàrcies i altres arreu que la Generalitat havia hagut de fer o adquirir per tal de defensar Catalunya, amenaçada en diverses ocasions per l'estol de Pere el Cruel. Aquest patrimoni naval de la Generalitat, que ja era força considerable, es guardava a les Drassanes reials de Barcelona; era un material que calia inventariar i reparar amb certa freqüència.

Cal assenyalar que els diputats encarregats de fer les estimes dels cavalls, passar revista a les tropes i fer els albarans dels salaris havien de ser assistides per Pere de Màrgens, en representació del rei, que s'havia d'encarregar de portar la comptabilitat; els albarans dels salaris havien de ser subscriptes per aquest i pels diputats i segellats amb un segell especial amb la figura d'un cavaller de Sant Jordi i la llegenda *sigillum guerre*⁹⁰.

Diputats nomenats per la Cort de Barcelona-Lleida-Barcelona-Tortosa de 1364-1365

Diputats residents a Barcelona

Bernat Vallès	canonge de Barcelona
Bernat Sestorres	cavaller
Pere Bussot	ciutadà de Barcelona

⁹⁰Cortes, II, p. 238-239, 245-247, 249, 250-253, 276, 279-283. M. SÁNCHEZ-P. ORTÍ, *Corts, Parlaments i fiscalitat a Catalunya*, doc. XX (1), p. 305-312. M.T. FERRER, *Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya*, p. 236-239. Sobre aquesta Cort i la Generalitat naixent cf. també A.M. UDINA ABELLÓ, *Los organismos representativos catalanes en el siglo XIV. Las Cortes y la Diputación del General*, "Cuadernos de Historia. Anejos de la revista Hispania", 8 (1977), p. 178-183. Sobre els oïdors: T. de MONTAGUT I ESTRAGUÉS, *Les institucions fiscalitzadores de la Generalitat de Catalunya*, p. 100.

Oïdors de comptes

Joan Calaf	infermer i canonge de la catedral de Tarragona
Jaume de Meià	cavaller
Pere Alenyà	burgès de Perpinyà

Oïdors de comptes adjunts

Arnau de Busquets	canonge de Barcelona
Berenguer Despujol	cavaller
Jaume de Besanta	ciutadà de Barcelona

Consellers per a afers importants

Jaume d'Aragó	bisbe de Tortosa
Pere	comte d'Urgell
Un membre del braç reial	

Diputats per a les mostres de tropes i estimes de cavalls

Fra Guillem de Guimerà	de l'orde de l'Hospital
Bernat de Tous	cavaller
Ramon de Santmartí	ciutadà de Lleida

Els noms d'aquesta llista de diputats no coincideix en alguns punts amb la indicada per Boscà en el seu Memorial, el qual reuneix en una sola llista els diputats escollits en aquesta Cort i els adjunts elegits el 1366 a la Cort de Barcelona. Els noms dels diputats eclesiàstics coincideixen, però en

els militars indica un Ramon de Vilafranca, del qual no hi ha constància, mentre que Bernat Sestorres es converteix en Bernat de Terrés, cavaller, que segons Boscà substituï Bernat Alemany d'Orriols, que morí. Es tracta d'un error perquè Orriols fou elegit més tard a la Cort de Barcelona com a diputat adjunt. Al braç reial hi situa Pere Desplà, ciutadà de Barcelona, que vivia a la Cucurella, que fou, com veurem, diputat adjunt nomenat per la cort de Barcelona de 1365, mentre que de Pere Bussot diu que morí i que en el seu lloc hi anà Ermengau Martí de Perpinyà, en realitat un altre dels diputats adjunts escollits a la Cort següent de Barcelona⁹¹.

Altres diputats dels quals coneixem els noms, però no la missió concreta que els fou assignada, foren, en el braç eclesiàstic, Guillem de Tagamanent, canonge de Girona; en el braç militar, Gispert de Barberà i, en el braç reial, Antoni Maçanet, de Lleida, que potser fou membre de la terna de consellers, ja que el seu nom és el segon en l'ordre de diputats pel braç reial mentre que no apareix cap nom concret quan es parla dels consellers dels diputats; fou elegit per la Cort el 10 de març, perquè Lleida no ho havia fet i també escolliren el de Girona, Guillem Sunyer, que havia de compartir una plaça de diputat d'aquest braç amb Guillem Sunyol, de Tortosa, designat per aquesta ciutat, mentre que la darrera plaça compartida havia de ser regida per Joan Serra, de Barcelona, Arnau de Messina, de Cervera, Pere Ponç, de Vilafranca del Penedès, i un de Lleida, encara per designar, però que devia ser Ramon de Santmartí, que no apareix en aquesta llista i, en canvi, consta a la llista dels diputats encarregats de les mostres de tropes i estimes de cavalls. Cal assenyalar que la Cort de Barcelona de 1365, pocs mesos després, revocà Jaume de Besanta i el substituï per Antoni Maçanet a la comissió dels oïdors adjunts. Antoni Maçanet és el diputat del qual desconexiem la comissió on era, com acabem de dir⁹².

2. La Cort de Barcelona-Lleida-Tortosa de 1364-1365 i el donatiu

La convocatòria de les Corts de Catalunya i Mallorca tan poc temps després de la celebració de les Corts de Montsó obeí a la marxa desastrosa de la guerra amb Castella. El 2 de juliol de 1363 havia estat signada la pau de

⁹¹J.F. BOSCA, *Memorial històric*, p. 131.

⁹²Cortes, II, p. 251-252 i 423. M. SÁNCHEZ-P. ORTÍ, *Corts, Parlaments i fiscalitat a Catalunya*, p. 372.

Morvedre. Era per al Cerimoniós una pau humiliant perquè consolidava les conquestes fetes per Pere el Cruel a Aragó i a València. Però ni tan sols en aquesta ocasió, en què el resultat li era tan favorable, Pere el Cruel no respectà l'acord i reprengué les hostilitats el mes de desembre del mateix any 1363. El monarca castellà ocupà tot el territori meridional del País Valencià, llevat d'Oriola, que caigué l'any 1365, i passà a Morvedre, l'actual Sagunt, que era a les seves mans des de l'etapa anterior de la guerra. Des d'aquí, inicià el setge de la ciutat de València per terra i per mar. Quan, finalment, Pere el Cerimoniós pogué socórrer-la, Pere el Cruel es tancà novament a Morvedre⁹³.

Com que el rei era absent a València, la Cort fou presidida per la reina Elionor. Començà a Barcelona el 2 d'abril de 1364, continuà a Lleida des del 4 de novembre, tornà a Barcelona pel desembre i a Tortosa des del 15 de gener, on conclougué el 24 d'abril de 1365⁹⁴. A la darrera d'abril, la Cort ja havia concedit un primer ajut urgent al rei, la meitat del fogatge d'un any, igual que el de Montsó, és a dir, 65.000 ll.; pel juliol, atorgà un donatiu de 120.000 lliures, i en la pròrroga de Tortosa, un donatiu molt important de 325.000 lliures anuals durant dos anys, destinat a pagar 1.500 homes a cavall cada any per continuar la guerra contra Castella. Mentre que els primers ajuts foren administrats pels diputats de Montsó, com ja he dit, el donatiu ja havia de ser recaptat pels nous diputats nomenats per la cort mitjançant el fogatge, la venda de censals morts i violaris, els beneficis de la seca de Perpinyà, un impost sobre la farina i el pa, les generalitats i un impost sobre les salines i la sal; una altra quantitat del donatiu es podia recaptar pel procediment que cada braç considerés més oportú⁹⁵.

La decisió de vendre censals morts i violaris, és a dir, l'emissió de deute públic per part de la Cort, fins a un total de 100.000 lliures, fou

⁹³Maria Teresa FERRER I MALLOL, *La frontera meridional valenciana durant la guerra amb Castella dita dels dos Peres, a Pere el Cerimoniós i la seva època*, Barcelona, 1989, p. 285, 287-299.

⁹⁴Rafael CONDE, Ana HERNÁNDEZ, Sebastià RIERA i Manuel ROVIRA, *Fonts per a l'estudi de les Corts i els Parlaments de Catalunya. catàleg dels processos de Corts i Parlaments, a Les Corts a Catalunya. Actes del Congrés d'Història Institucional (abril 1988)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1991, p. 25-70, concretament, p. 31.

⁹⁵*Cortes*, II, p. 251-376. M. SÁNCHEZ-P. ORTÍ, *Corts, Parlaments i fiscalitat a Catalunya*, doc. XX (1), p. 263-282 i XX (2), p. 283-329. Sobre l'impost de la sal: José Luis MARTÍN, *Nacionalización de la sal y aranceles extraordinarios en Cataluña*, "Anuario de Estudios Medievales", 3 (1966), p. 515-524. P. ORTÍ, *Una primera aproximació als fogatges catalans*, p. 765, assenyala que aquest donatiu suposà un gran esforç fiscal perquè, a més, coincidí amb la percepció, encara, del donatiu de Montsó.

determinant per a la institucionalització i la permanència de la Diputació del General o Generalitat. La garantia del deute públic que es creava eren els impostos anomenats generalitats, previstos fins llavors com a recàrrecs temporals; la Cort hagué de declarar que aquests impostos no serien suprimits fins que els censals venuts no haguessin estat amortitzats i totes les pensions pagades, cosa que no s'aconseguí mai. Resultava necessari garantir la continuïtat de la Diputació per tal d'assegurar l'administració del deute; per aquest motiu es decidí que, passats els dos anys del donatiu votat per la Cort, els tres diputats residents a Barcelona escollirien tres persones, una per braç, que tindrien tant de poder com els diputats mateixos i que s'encarregarien de pagar les pensions i amortitzar els censals.

La Cort va preveure que els possibles compradors de censals i violaris no tindrien prou confiança en l'entitat emissora, malgrat les garanties de continuïtat que es donaven; per esquivar aquest obstacle, disposà que el comprador escollís el titular del censal. Si els compradors preferien que el venedor fos algun dels municipis que venien regularment deute públic des de feia dècades, aquests municipis figurarien com a venedors i la Generalitat els cediria els impostos de les generalitats en aquell lloc per a pagar les pensions i com a garantia del capital. Les previsions foren exactes i molts compradors van demanar que fos la ciutat de Barcelona la venedora dels censals⁹⁶.

Encara que en un nivell popular hi va haver una manca de confiança en la continuïtat de la Diputació del General, els diputats degueren ser ben conscients que la institució perduraria. No sembla pas una casualitat que els primers registres de la sèrie que conté les lletres trameses pels diputats siguin, precisament, del 1365⁹⁷. La Diputació, doncs, havia organitzat una cancelleria a imitació de la del monarca i abandonava el principi de destrucció de la documentació generada perquè el rei no se'n pogués aprofitar, principi que ens ha dificultat tant la tasca de refer la història dels primers temps de la Generalitat. Ara els diputats saben que la institució perduraria i que

⁹⁶Cortes, II, p. 267-270 i ACA, Generalitat N 606, f. 82 r.-85 r. M. SÁNCHEZ-P. ORTÍ, *Corts, Parlaments i fiscalitat a Catalunya*, doc. XX (2), p. 297-300. M.T. FERRER I MALLOL, *Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya*, p. 238-239. Sobre la venda de censals per la Generalitat: M. SÁNCHEZ MARTÍNEZ, *Deuda pública, monarquía y ciudades en los países de la Corona de Aragón (siglos XIV y XV)*, p. 523-561, concretament, p. 534-537. ID. *Finanzas y fiscalidad de Estado: la emisión de deuda por la Diputación del General de Cataluña*, *Colloque International. Crédit et fiscalité dans l'Occident médiéval (XIIIe-XVe siècles)*, (Paris, 9-11 desembre 1999), en curs de publicació.

⁹⁷ACA, Generalitat N 606.

Anuario de Estudios Medievales, 34/2 (2004), pp. 875-938.- ISSN 0066-5061.

necessitaria la documentació anterior com a eina imprescindible de funcionament.

L'emissió de deute públic fou, doncs, un altre dels passos importants en la configuració de la Generalitat i el que li assegurà la permanència. En canvi, no era clara, encara, la forma que adoptaria la institució en el futur.

3. *L'exhauriment dels recursos i la convocatòria de les Corts de Barcelona de 1365*

El donatiu concedit per la Cort de Barcelona-Lleida-Barcelona-Tortosa, malgrat que havia estat tan copiós, havia resultat insuficient per assumir les despeses cada vegada més desmesurades i urgents de la guerra amb Castella. No havia rendit com s'esperava perquè, segons els diputats, no es podia recollir de la manera establerta⁹⁸. Pel mes de juliol de 1365, calgué convocar altra vegada les Corts de Catalunya a Barcelona perquè, a despit del compromís del rei amb la Cort anterior de no demanar més subsidis durant dos anys, els braços ampliessin l'ajuda atorgada per tal d'afrontar una situació de gravetat extrema.

Calia també retornar algunes sumes a Berenguer Bertran, el banquer que havia avançat la meitat del fogatge perquè, altrament, els diputats n'haurien hagut de respondre amb els béns propis. Per tal d'evitar aquesta contingència, la Cort obligà als diputats els béns del General de Catalunya i, a més, decidí recaptar 65.000 lliures barcelonines pagadores el mes de setembre, per tal de satisfer el deute; el procediment per obtenir aquests diners podia ser el fogatge per tot el Principat o un altre sistema. El braç reial proposà atorgar l'onzè de totes les rendes, fruits, salaris etc. durant tres anys, amb la condició que cessés la col·lecta del fogatge, de les generalitats, l'impost de la farina, les vendes de censals i altres recursos arbitrats per les corts de Montsó, i Barcelona-Lleida-Tortosa, amb la condició que Mallorca també hi contribuís⁹⁹. M. Fibla assenyala que des de les Corts de Montsó havia començat a manifestar-se en el braç reial una divisió respecte al fogatge, acceptat per Barcelona i algunes viles i rebutjat per Lleida i altres ciutats i viles. El fogatge, exacció directa i coercitiva, donava lloc a abusos i resultava molt feixuc per a la gent amb pocs recursos, malgrat que en teoria havia

⁹⁸Cortes, II, p. 364. Els diputats havien exposat les dificultats de percepció el 24 d'agost.

⁹⁹Cortes, II p. 351, 354-355.

d'ésser proporcional als béns, i per això desvetllava un refús força ampli¹⁰⁰; d'altra banda, l'impost de la farina, sobre un aliment de primera necessitat, devia semblar molt perjudicial, especialment per a les persones amb pocs recursos; el rebuig a la venda de censals, que difuminava l'esforç fiscal en un període llarg de temps i que, a més, era un recurs per a obtenir diners usat àmpliament per les ciutats, s'explica només perquè per vendre censals calia la garantia de les generalitats i, per tant, per fer-les desaparèixer, calia també que no hi haguessin vendes de censals. Suposem que la proposta del braç reial obeïa al fet que Barcelona degué ésser guanyada pel bàndol contrari al fogatge i als nous impostos per les dificultats que el comerç exterior català començava a trobar, especialment a Itàlia, a causa de les generalitats, i a l'amenaça d'exigir als catalans impostos equivalents, com ja hem comentat i hi tornarem encara. Aquesta proposta tan moderna —un impost sobre la renda— no prosperà; segons M. Fibla, el rei la trobà estranya i assegurà que els altres dos braços la rebutjarien¹⁰¹.

Pel desembre de 1365 la Cort reunida a Barcelona reglamentà de nou la percepció dels subsidis aprovats a la Cort anterior a fi d'esmenar els inconvenients trobats pels diputats. La Cort de Barcelona, a més, atorgà un nou donatiu de 100.000 lliures i encara un altre de 40.000 florins per pagar l'entrada a Castella del comte de Trastàmara; segurament hi havia l'esperança que la presència del comte a Castella desencadenaria la guerra civil a aquest regne i obligaria Pere el Cruel a afluixar en la seva ofensiva dins dels estats de la Corona catalanoaragonesa. Sembla que aquests diners s'obtingueren a través de la venda de censals morts¹⁰². El 1366, els consellers de Barcelona havien venut 7.500 lliures de censal mort sobre les generalitats, que era el que corresponia a la ciutat de les 25.000 lliures que el braç reial havia de pagar aquell any per l'entrada a Castella¹⁰³.

La Cort encarregà a una comissió de tres diputats, encapçalada pel bisbe de Lleida, la tasca de negociar amb els canviadors Eimeric Dusai i Jaume de Gualbes i d'obtenir que alliberessin 20.000 florins restants del do

¹⁰⁰Montserrat FIBLA I GUITART, *Les Corts de Tortosa i Barcelona. 1365. Recapte del donatiu*, "Cuadernos de Historia Económica de Cataluña", XIX (1978), p. 97-130, concretament, p. 100.

¹⁰¹M. FIBLA, *Les Corts de Tortosa i Barcelona*, p. 100-101.

¹⁰²M. SÁNCHEZ-P. ORTÍ, *Corts, Parlaments i fiscalitat a Catalunya*, doc. XXI, p. 331-391.

¹⁰³ACA, Generalitat, N 612, f. 1 r. (1366, agost, 17).

de les Corts de Montsó i de Barcelona que els estaven obligats, donant-los les seguretats que demanessin i els semblessin oportunes¹⁰⁴.

4. *Continuïtat dels diputats de la Cort anterior i nomenament de diputats adjunts i de comissions específiques*

Durant la celebració de la Cort, el 20 de setembre, els braços volien destituir els diputats de la Cort anterior, que havien exercit molt poc temps, i pensaven substituir-los per altres persones, però el rei i la reina s'hi oposaren fermament; segons el rei era una iniquitat¹⁰⁵; la Cort amenaçà la reina de no concedir el donatiu si no consentia en la substitució: "ipsa Curia non procederet ad donum aliquod faciendum". La reina envià el jurista Jaume Desfar al monestir de predicadors, on s'estava celebrant la Cort, per explicar als braços els motius pels quals desitjava que els diputats no fossin cessats; els raonaments de Desfar no apareixen al procés de la Cort de manera que desconexem quines foren aquestes raons¹⁰⁶. Finalment, es trobà una solució de compromís: els diputats foren mantinguts, però els foren designats uns adjunts perquè els ajudessin en una tasca que s'havia revelat molt carregosa i perquè, segurament, els controlessin, mentre que la gestió del donatiu nou corresponia a una comissió especial de diputats, que no foren considerats diputats residents¹⁰⁷. També, el 23 de setembre, la Cort escollí una comissió àmplia de persones que haurien d'aconsellar els diputats sobre la despesa del donatiu.

¹⁰⁴Cortes, II, p. 410.

¹⁰⁵M. FIBLA, *Les Corts de Tortosa i Barcelona*, p. 101.

¹⁰⁶Cortes, II, p. 368.

¹⁰⁷M.T. FERRER I MALLOL, *1365-1367. Bernat Vallès, a Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents*, dir. J.M. Solé i Sabaté, Barcelona, Generalitat de Catalunya-Enciclopèdia Catalana, 2003, I. 1359-1518, p. 64-66.

«Anuario de Estudios Medievales», 34/2 (2004), pp. 875-938.- ISSN 0066-5061.

**Comissions i diputats consellers i adjunts
escollits per la Cort de Barcelona de 1365**

Comissió encarregada de collir el fogatge de la Cort de 1365

Guillem de Torrelles	bisbe de Barcelona
Jaume de Meià	donzell
Ramon Sarrovira	ciudadà de Barcelona

Consellers elegits per la Cort el 23 de setembre¹⁰⁸

Braç eclesiàstic

Pere de Clasquerí	arquebisbe de Tarragona
Romeu Sescomes	bisbe de Lleida
Bernat Olives	ardiaca de Lleida
Ramon Giner	cabiscol d'Urgell

braç militar

Joan	comte d'Empúries
Hug, vescomte de Cardona	
Pauquet de Bellcastell	
Berenguer Despujol	cavaller

¹⁰⁸Cortes, II, p. 410.

braç reial

Romeu de Busquets	ciudadà de Barcelona
Pere de Carcassona	ciudadà de Lleida
Lluís Estrús	ciudadà de Girona
Guillem Rodon	burgès de Perpinyà
Berenguer de Vergós	de Cervera

Comissió encarregada de negociar amb canviadors i de gestionar el donatiu de la Cort de Barcelona elegida el 14 de desembre¹⁰⁹

Romeu Sescomes	bisbe de Lleida
Pauquet de Bellcastell	cavaller
Pere Desplà	ciudadà de Barcelona

Diputats adjunts nomenats el 14 de desembre de 1365

Berenguer Despujol	canonge de Vic
Bernat Alemany d'Orriols	cavaller
Pere Desplà	ciudadà de Barcelona
Ermengau Martí	burgès de Perpinyà

Gerent

Pere Vicenç	de la tresoreria del rei
-------------	--------------------------

¹⁰⁹Cortes, II, p. 416.

Els diputats d'aquesta Cort confiaren el càrrec de gerent o "regent dels comptes" a Pere Vicenç, que pertanyia a la tresoreria del rei. Aquest càrrec havia estat creat pels diputats de Montsó i havia estat regit, llavors, per Huguet Cardona. Amb Pere Vicenç, el càrrec adquirí una gran importància¹¹⁰.

A més, la Cort nomenà també diputats locals a les viles o ciutats caps de vegueria a fi de facilitar l'administració dels donatius i dels impostos. Foren: a Girona, Lluís Estrús; a Tortosa, Guillem Pinyol; a Perpinyà, Pere Alenyà; a Manresa, Francesc Ferrer; a Cervera, Ramon Pere; a Vilafranca del Penedès, Ramon Pellicer; a Puigcerdà Ponç Bosser. Com que la llista no és completa, cal suposar que els altres diputats locals foren escollits més endavant o bé que continuaren alguns dels diputats locals escollits a la Cort de Tortosa, perquè una disposició de la Cort de Barcelona establí que els diputats que no haguessin estat revocats podien continuar gestionant tant el donatiu antic com el nou. La Cort decidí que, si els oficials ordinaris no portaven a terme les execucions de béns que demanessin els diputats, aquests les poguessin fer ells mateixos o mitjançant altres i fins i tot podien actuar contra els oficials ordinaris que fossin negligents. Hom intentava, així, corregir la falta d'efectivitat dels manaments dels diputats per la manca de poders executius¹¹¹. Es decidí també que dos dels diputats residents a Barcelona, que podrien variar, podrien oir comptes dels diputats locals o de comissaris als quals els diputats elegits a la cort de Tortosa o a la de Barcelona haguessin confiat diners. L'any 1366 fou escollit per a aquesta tasca Ermengau Martí, un dels diputats adjunts nomenats a la Cort de Barcelona¹¹².

Cal assenyalar que el Parlament de les ciutats i viles reials reunit a Barcelona l'any 1366 ordenà que fossin investigats els comptes dels administradors del do de la Cort de Barcelona, és a dir, de Romeu Sescomes, bisbe de Lleida, de Pauquet de Bellcastell i de Pere Desplà, ciutadà de Barcelona, només pel que respectava als diners del braç de les ciutats i viles reials¹¹³.

¹¹⁰Cortes, II, p. 313 i 331. M.T. FERRER I MALLOL, *Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya*, p. 240.

¹¹¹Cortes, II, p. 423; M. SÁNCHEZ-P. ORTÍ, *Corts, Parlaments i fiscalitat a Catalunya*, p. 371, 372 i 375.

¹¹²ACA, Generalitat, N 612, f. 55 r.-56 r. (1366, setembre, 28).

¹¹³M. SÁNCHEZ-P. ORTÍ, *Corts, Parlaments i fiscalitat a Catalunya*, p. 405.

5. *Actuació de la Diputació de Barcelona-Lleida-Tortosa de 1364-1365 i dels adjunts nomenats a la Cort de Barcelona de 1365*

Durant els anys 1364 i 1365 havia continuat l'ofensiva castellana. Pel juny de 1365, Pere el Cruel s'havia apoderat d'Oriola, la plaça més forta de la frontera meridional valenciana, que havia resistit un setge llarguíssim i la fam amb un esperit de resistència numantina. Pere el Cerimoniós, que l'havia auxiliada a la fi del 1364, no havia pogut acudir novament a desassetjar-la perquè, des de feia mesos, havia iniciat el setge de Morvedre (Sagunt), ocupada pels castellans, que sempre semblava a punt de retre's; per a ell, recuperar Morvedre tenia una importància excepcional, perquè migpartia els seus regnes, dificultava les comunicacions i constituïa una amenaça permanent sobre València. Morvedre, però, no fou recuperada fins al 14 de setembre de 1365¹¹⁴.

El donatiu aprovat a la Cort de Tortosa resultà de rendiment molt lent i problemàtic perquè els impostos creats no estaven prou ben definits; costava molt d'aplegar les quantitats votades; per això, fou signat un contracte amb Berenguer Bertran, el banquer barceloní que ja havia col·laborat anteriorment amb les Corts i amb la Diputació del General. Aquesta vegada Berenguer Bertran es comprometé a avançar la meitat del donatiu votat per la cort, que ascendia a 650.000 lliures, per tant 325.000 lliures, i encara altres quantitats. Com a garantia, li foren obligats els impostos de les generalitats i el fogatge i, per a més seguretat, fou nomenat recaptador exclusiu del fogatge. Davant d'un préstec tan extraordinari, rebé fermances de les ciutats i dels mateixos diputats, que hagueren d'obligar els seus béns personals¹¹⁵. També havia hagut d'avançar al rei els diners per pagar el cens degut a la Santa Seu per la concessió del regne de Sardenya, motiu pel qual el rei li hagué d'obligar les dècimes que el papa li havia concedit i li hagué de vendre també el castell de Sobirats¹¹⁶. Les corts posteriors hagueren de preveure el pagament d'aquest enorme deute.

¹¹⁴M.T. FERRER I MALLOL, *La frontera meridional valenciana durant la guerra amb Castella*, p. 304-318.

¹¹⁵*Cortes*, II, p. 297 i seg.

¹¹⁶ACA, C, reg. 1573, f. 120 v.-122 r. (1365, febrer, 20). Perquè pogués recuperar els diners més aviat, el rei li n'havia fet pagar una part pels canviadors Eimeric Dusai i Jaume de Gualbes, els quals passaren a rebre les dècimes des de llavors: AHPB: Francesc de Ladernosa, 23-17, f. 8 r.-v. (1367, abril, 10).

Hi havia, a més, el problema afegit de la contribució de Mallorca, que no havia assistit a la Cort de Tortosa, però que era compresa al donatiu. Calia obtenir-ne el consentiment; si no s'aconseguia, la Corona es comprometé a fer-se càrrec del que hauria pertocat a les Illes. Era una qüestió que s'havia de resoldre abans del mes de juny de 1365¹¹⁷.

Els diputats hagueren de portar a terme una tasca feixuga per tal d'organitzar la recapta del donatiu i per a buscar diners per a atendre les necessitats incessants de la guerra, especialment en aquell any en què Pere el Cruel acabà d'ocupar tot el sud valencià.

La Cort encarregà als diputats que enviessin 20.000 florins a les tropes catalanes que eren a la frontera valenciana, per retornar les quantitats que el rei havia manllevat a València per pagar-los i per pagar les esmenes dels cavalls, 10.000 florins de la paga de comte de Trastàmara i els seus; 10.000 florins més s'havien de destinar a pagar els salaris dels homes que guardaven ostatics als castells d'Òpol i Taltaüll, guarnició del castell d'Hostalric, salaris d'escrivans i porters etc. També calia pagar a Pere Bernat i a Ramon Company, patrons de galera, el que els era degut per la flota. El do de Mallorca també s'havia d'aplicar a pagar al comte de Trastàmara i a les tropes catalanes que eren a València. Els diputats no podien usar els diners per a altres objectius. A primers de maig, els diputats anunciaren en carta al rei que, per mitjà de Gilabert de Centelles, trametien 20.000 florins (15.000 en moneda i 5.000 en un canvi); 10.000 eren per als cavallers catalans i altres 10.000 per al comte de Trastàmara quan toqués, però recomanaven d'endarreir al màxim el pagament, ja que ells encara no percebien res del donatiu; en carta a Gilabert de Centelles, els diputats afegien que aquells diners que enviaven per al comte de Trastàmara havien de servir fins al mes de juny; els diputats també enviaren una carta de procuració a favor del canviador Berenguer Bertran, que el rei els havia demanat; resultà però que el monarca, mentrestant, havia avançat els diners al comte de Trastàmara amb diners que havien arribat de Mallorca, però els diputats s'afanyaren a aclarir que Mallorca contribuïa amb Catalunya i per tant, aquesta quantitat el rei els la devia. Els diputats asseguraven que la paga feta al comte de Trastàmara cobria un període anterior al primer de desembre de 1364, quan segons capítol de

¹¹⁷M. FIBLA, *Les Corts de Tortosa i Barcelona*, p. 97.

«Anuario de Estudios Medievales», 34/2 (2004), pp. 875-938.- ISSN 0066-5061.

Cort ells no estaven obligats a pagar-li més que a partir del mes de desembre¹¹⁸.

Mentrestant, la recuperació de Morvedre, de Sogorb i d'altres places valencianes, havia suposat un respir i una esperança per a la causa de Pere el Cerimoniós, però el tomb favorable de la guerra amb Castella resultà determinat per la intervenció de les Companyies Blanques del francès Bertrand Du Guesclin en el conflicte. Aquesta intervenció havia estat el resultat d'un pacte tripartit de Pere el Cerimoniós amb França i amb el Papat, que tenien interès a depositar Pere el Cruel de Castella. França, perquè el rei castellà era aliat dels anglesos i la Santa Seu, perquè estava acusat de crims greus i de tendències filojueves. Tant França com el Papat estaven interessats, a més, a desviar cap a un altre lloc les companyies mercenàries que s'havien quedat sense feina des de la pau de Bretigny (1360), pau que havia clos una etapa de la guerra dels Cent Anys. Aquestes tropes vagaven per les terres occitanes i vivien de la depredació. El Papat i França pagaren amb gust 100.000 florins cadascú per enviar aquestes tropes cap a Castella, sota el comandament de Du Guesclin, mentre que Pere el Cerimoniós pagava els 100.000 florins restants. Les Companyies entraren pel Rosselló a la darrera de desembre de 1365 i, després de passar per Barcelona, es dirigiren a Aragó, on pel març de 1366 van iniciar les operacions militars que aviat obligaren els castellans a retirar-se. Seguidament, les Companyies van entrar a Castella i començaren a avançar per l'interior del regne amb les tropes d'Enric de Trastàmara, mentre que Pere el Cruel es replegava cap a Andalusia i cridava la major part de les tropes que ocupaven terres aragoneses i valencianes. Pere el Cerimoniós pogué, doncs, prosseguir la recuperació del territori ocupat pels castellans¹¹⁹.

El control de l'allistament dels cavallers catalans.- Entretant, els diputats anaven desenvolupant les tasques habituals. S'ocuparen, com era normal, del control de les tropes, per exemple a la darrera de març van enviar a Tarragona Jaume d'Esparreguera, que pertanyia a l'ofici de l'escrivà de ració del rei, perquè prengué mostra i fes les estimes dels cavalls de la companyia de Guillem Ramon de Cervelló i de les d'altres cavallers catalans

¹¹⁸M. SÁNCHEZ-P. ORTÍ, *Corts, Parlaments i fiscalitat a Catalunya*, p. 366-367. ACA, Generalitat, N 606, f. 54 v. i 56 r.-v. (1365, maig, 22) i carta a Ramon de Vilanova: f. 58 r. (sense data).

¹¹⁹M.T. FERRER I MALLOL, *La frontera meridional valenciana durant la guerra amb Castella*, p. 329-330.

que havien d'anar a la frontera de València per a lluitar contra els castellans; els diputats encarregaren al veguer eclesiàstic i al reial de Tarragona, Bernat de Foix i Guillem d'Argentona, que un d'ells, amb un ciutadà, fos present a l'operació. Quan Jaume d'Esparreguera arribà a Tarragona, però, la companyia de G. R. de Cervelló encara no hi era i calgué esperar-la; mentrestant, Ramon Berenguer de Montoliu, de la família del comte de Prades, s'havia ofert per a anar a la frontera amb 20 o 25 homes a cavall i com que els diners que havia portat Esparreguera no eren prou per a donar l'acorriment a més cavallers dels previstos, el canviador de Barcelona, Berenguer Bertran, hagué d'escriure al de Tarragona, Antoni Bertran, perquè avancés les quantitats que calguessin¹²⁰.

Al mateix temps, els diputats trametien diners a Lleida amb el porter del rei, Restany del Portal, per a pagar l'acorriment a alguns cavallers de la companyia del comte d'Urgell i altres cavallers catalans que també havien d'anar a la frontera de València. El veguer de Lleida i el ciutadà Francesc Desbosc havien de prendre la mostra de les tropes i fer les estimes dels cavalls i havien de vigilar que els cavalls fossin bons i que els cavalcadors portessin els arnesos necessaris per a la guerra. Si els cavallers no eren a Lleida, Restany del Portal els havia d'enviar carta a Balaguer o on fossin per convocar-los a Lleida i, si no sabia on eren, calia fer una crida pública perquè hi anessin en el termini de quatre dies. Els diputats recomanaven a Bernat Porta, de l'ofici de l'escrivà de ració, que si els diners per als acorriments no bastaven, que prenguessin diners a canvi sobre els diputats, o que els manllevessin amb dita bancària o amb préstec; s'havien d'assegurar, a més, amb jurament, que els cavallers anessin a la frontera de València i no a una altra¹²¹. Els diputats també es preocupaven perquè el vescomte de Rocabertí trigava molt a arribar a Barcelona per a fer la mostra de la seva companyia, fer les estimes dels cavalls i cobrar l'avançament de salari; li pregaren que s'afanyés perquè la situació era perillosa. Cap a la fi d'abril encara no havia arribat a Barcelona, però havia informat que trigaria només dos o tres dies, mentre que Gilabert de Cruïlles acabava d'arribar i havia fet la mostra. Els diputats informaren al rei que, amb aquests, havien reunit uns cent cavallers catalans; asseguraven haver fet tot el que podien: havien posat taula d'acordar

¹²⁰ACA, Generalitat, N 606, f. 1 r. (1365, març, 26) i 3 r.-v. (1365, abril, 5).

¹²¹*Ibidem*, f. 2 r.-3 r. (1365, abril, 4). Restany tornà de Lleida el 2 de maig. Hi tornà el 7 de maig i retornà novament a Barcelona el 26 de maig; f. 4 r.-v. (1365, abril, 8).

a tres llocs, a Barcelona, a Lleida i a Tarragona, havien fet fer crides i havien escrit cartes¹²².

L'armament de galeres.- La flota era una altra de les preocupacions sempre presents. De les vint galeres que la Cort havia decidit que s'armessin, setze eren a mar i necessitaven ésser proveïdes de bescuit. Els diputats n'havien fet carregar primer a Sant Feliu de Guíxols a les coques d'en Noguereda, d'en Saragossa i d'en Sabet i l'havien tramès a Eivissa; després n'havien carregat a Barcelona a la coca de Francesc de Casasaja i l'havien enviat a completar el càrrec a Tarragona per portar tot el bescuit també a Eivissa; el bescuit de Tarragona, 500 quintars, resultà que era vell i lleig i els diputats manaren que primer es distribuís aquest a les galeres, tothom una mica, i que després es distribuís el de Barcelona, que era recent i bo¹²³. També n'havien carregat a la coca d'en Carbó per portar a Peníscola, on havia d'ésser emmagatzemat a botigues. Peníscola i Eivissa eren dos punts estratègics, doncs, per a l'aprovisionament de la flota¹²⁴. Els diputats es queixaren que el rei hagués fet prendre una part d'aquest bescuit, que ells enviaven a Peníscola i demanaren que el retornés¹²⁵.

Per l'abril de 1365 es preparaven a Barcelona quatre galeres més per completar les vint promeses per la Cort, bé que una es trobava encara a l'estadi de construcció. Els diputats esmerçaven molts d'esforços per a obtenir rems, que havien d'ésser fets amb una fusta adequada i resistent. Havien enviat un barceloní, Ramon Sabater, a Perpinyà perquè n'encarregués a un mestre remolar anomenat Pauquet, sempre que trobés fusta bona. Un cop fets, el governador del Rosselló havia de facilitar a Sabater tantes bèsties de tragi com calgués per portar-los a Barcelona¹²⁶.

Per a l'enllestiment de les galeres calien diners i els diputats demanaren a la reina que fes anar el canviador Berenguer Bertran a Barcelona o bé que aquest donés ordre a Pere Proençal, que portava la seva taula, que els fes les dites o crèdits necessaris, altrament no podien acabar¹²⁷.

¹²²*Ibidem*, ff. 7 r. (1365, abril, 17) i 9 v.-10 r. (sense data, la carta anterior és del 27 d'abril).

¹²³*Ibidem*, f. 2 r.-v. i 5 v. (1365, abril, 12).

¹²⁴*Ibidem*, f. 2 r.-v. i 5 v. (1365, abril, 7 i 12).

¹²⁵ACA, Generalitat, N 606, f. 56 r.-v. (1365, maig, 22).

¹²⁶*Ibidem*, f. 3 v. (1365, abril, 16).

¹²⁷*Ibidem*, f. 8 r. (1365, abril, 25).

Un altre dels problemes era la xurma de les galeres perquè no hi havia prou gent. El 28 de febrer, la Cort ja havia decidit que es fessin "forces" a Catalunya per a l'armada, és a dir, enrolaments forçosos, malgrat que els capítols de corts ho prohibien, tant a les de Barcelona-Lleida-Barcelona-Tortosa de 1364-1365 com a la de Barcelona de 1365¹²⁸. El 25 d'abril els diputats havien advertit a la reina que no tenien prou instruments legals per portar-ho a terme, així i tot recordaren als eclesiàstics, rics-homes, cavallers, ciutadans i oficials reials aquesta decisió de la Cort per tal de poder acabar d'armar la flota que s'havia d'enfrontar a la de Pere el Cruel, que era a València¹²⁹. Abans, havien demanat al sotsveguer de Vilafranca del Penedès, Guillem Huguet, que enviés la gent per a l'armada que pertocava a aquesta vegueria, quaranta homes aptes per al rem —bé que en una altra carta anterior es deia que eren vuitanta els homes que havien d'aportar—, i en el termini de tres dies; sembla que aquest nombre d'homes era l'acordat en una distribució feta l'any anterior per a la vegueria de Vilafranca i les batllies de Piera i Igualada¹³⁰.

Mentrestant, els diputats havien intentat enrolar gent lliurement. A primers d'abril havien encarregat al barceloní Ramon Sabater que posés taula d'acordar xurma a Perpinyà i que mirés de contractar cent persones entre ballesters i remers; després, però, li advertiren que seria millor si podien ésser cent cinquanta i que els trametés per mar o per terra a Barcelona, ja que pensaven que les galeres estarien a punt la setmana final d'abril; li advertiren que, si necessitava diners, prenguéss un canvi a càrrec dels diputats, però el primer de maig els homes encara no havien arribat a Barcelona i calgué insistir en la urgència que hi havia de fer sortir les galeres¹³¹. El diputat Pere Bussot i Pere Vicenç, de la casa del rei, d'altra banda, es trobaven a Tarragona per a acordar 500 ballesters i a mitjan abril els diputats preguntaven si ja els havien reunit perquè sabien que havien nomenat alguns conestables i per això pensaven que havien avançat força feina¹³². Els diputats havien demanat a un dels patrons, el cavaller Berenguer de Sentmenat, que acudís a

¹²⁸M. SÁNCHEZ-P. ORTÍ, *Corts, Parlaments i fiscalitat a Catalunya*, p. 324 i 385.

¹²⁹*Ibidem*, ff. 8 v.-9 r.

¹³⁰*Ibidem*, f. 7 v. i 11 v.-13 r. (1365, abril, 21, 26 i 29).

¹³¹*Ibidem*, f. 6 r., 9 r. i 13 v.-14 r. (1365, abril, 17 i 27 i maig, 1).

¹³²*Ibidem*, 8 r. (no hi ha data, segurament de 21 d'abril, com l'anterior).

Barcelona per tal d'ocupar-se ell mateix de buscar la xurma de la seva galera¹³³.

A la fi d'abril, els diputats informaven al rei que tenien dues galeres a punt de varar i que tenien recapte de remes, de pa i d'armes; els remes els havien demanat per tot on n'hi havia, també a Gènova i a Venècia; reconeixien que els faltava gent i que havien hagut de recórrer a la força, però asseguraven que, de grat o per força, la tindrien¹³⁴. El mateix dia, els diputats informaren sobre la marxa de l'armament de les galeres a la ciutat de València, que estava molt interessada en el reforçament de la defensa marítima; esperava que els alleujaria dels grans sofriments i angúnies que passaven. Sembla que es devia haver ofert a proporcionar gent per a l'armada ja que els diputats respongueren que tenien prou gent, llevat de remers, i que si finalment en faltava, en podrien recollir quan passessin per València o, si calia, podien enviar dues galeres a armar a València¹³⁵. Però el 9 de maig encara faltaven remers; en demanaren 60 al comte Joan d'Empúries, 15 al batlle de Figueres, 10 a Guillem Galceran de Rocabertí, 20 a Dalmau, vescomte de Rocabertí, i 15 al veguèr de Girona i Besalú, que havien d'estar a punt sis dies després de la presentació, ja que es necessitaven per anar a portar auxili a Oriola; en efecte els diputats volien enviar les tres galeres, amb viandes, a Oriola, ja que sabien que la vila, assetjada per Pere el Cruel, només tenia menjar per a quinze dies¹³⁶. També a última hora, els diputats demanaren astes de llança, dards i viratons a Vic, que era un centre important per a la coltellaria i sembla que també per a altres armes¹³⁷.

Cap al 13 de maig, els diputats feien saber al rei que dues de les galeres que estaven preparant estarien a punt de salpar al cap d'un parell de dies; una tercera la retindrien si el rei confirmava que la volia enviar a Gènova per una missatgeria¹³⁸. Dos dies després, els diputats decidiren delegar les qüestions relacionades amb aquest armament a Pere Sacosta, batlle general de Catalunya perquè es trobaven desbordats de feina. Les galeres eren

¹³³*Ibidem*, f. 7 r.-v. (1365, abril, 21).

¹³⁴*Ibidem*, f. 9. v.-10 r. (no hi ha data, la de la carta anterior és 27 d'abril).

¹³⁵*Ibidem*, ff. 10 v.-11 r. (sense data, la anterior és 27 d'abril).

¹³⁶*Ibidem*, f. 14 r.-v. i 38 v.-39 v. (1365, maig, 2 i 9).

¹³⁷El tragner que els havia de portar, Domingo Satorre fou especialment recomanat als veguers, batlles i altres oficials reials: *Ibidem*, f. 48 r. (1365, maig, 13).

¹³⁸ACA, Generalitat, N 606, f. 54 v. (sense data; l'anterior és del 13 de maig de 1365).

patronejades per Berenguer de Sentmenat, Roger de Sentmenat i Berenguer Carreres i els diputats avisaren a Ferrer de Magarola, escrivà del rei i de la taula d'acordar, que pensaven donar secretament un sobresou a alguns ballesters perquè interessava contractar-ne de bons¹³⁹. Amb el retard habitual en aquesta mena de coses, dues de les tres galeres, en les quals s'havia embarcat el vicealmirall, Francesc d'Averçó, no salparen i saludaren fins al 22 de maig. La tercera galera quedà retinguda per a la missatgeria a Gènova¹⁴⁰. El mateix 22 de maig els diputats havien nomenat també el clavari de la flota, Berenguer Basset, que s'hi embarcà, com Francesc d'Averçó¹⁴¹.

Els préstecs per a finançar la guerra. Mentre la Cort negociava el donatiu, calia continuar finançant la guerra i amb aquest fi els diputats buscaren d'obtenir préstecs amb la garantia de la proferta. Però els préstecs suposaven el pagament de grans interessos i a la fi d'abril de 1365 els diputats se'n queixaren al rei. La lentitud de la Cort en concloure, deien, causava un gran perjudici financer. Informaren al monarca que havien tramès diners a Tortosa, a Berenguer Bertran i a Pere Vicenç, per a pagar els cavallers catalans i el comte de Trastàmara, però amb ordres de no lliurar-los fins que la Cort hagués aprovat el donatiu; esperaven que potser això obligaria els membres de la Cort a acabar¹⁴².

Mentrestant, la Cort havia concedit el donatiu i, a més, per evitar els interessos que calia pagar pels préstecs, havia decidit que, durant el mes de maig, es fes efectiu un préstec que els diputats podrien utilitzar per anar cobrint les despeses. El 4 de maig els diputats ja demanaven a l'arquebisbe de Tarragona el compartiment del préstec entre els prelats i eclesiàstics¹⁴³. Els eclesiàstics, els nobles i les ciutats i viles havien de comprometre's a lliurar el que els pertocava al canviador Berenguer Bertran i així aquest ja podria anar avançant aquestes quantitats. Les ciutats haurien de taxar les persones "que mils soferir·o puxen" per les quantitats que els semblessin oportunes i ingressar-les a la taula d'un o més canviadors designats a cada vegueria, que,

¹³⁹*Ibidem*, f. 72 r, (1365, maig, 15).

¹⁴⁰*Ibidem*, f. 56 r.-v. (1365, maig, 22).

¹⁴¹*Ibidem*, f. 58 v.-59 v. (1365, maig, 22). El nomenament fou comunicat al vescomte de Cardona, capità general de l'armada: f. 59 v.-60 r.

¹⁴²*Ibidem*, f. 9. v.-10 r. (no hi ha data, la de la carta anterior és 27 d'abril). El donatiu de la Cort de Tortosa, al qual al·ludeix la carta fou concedit el 21 d'abril, la carta podria ésser, doncs, d'algun dia abans.

¹⁴³*Ibidem*, f. 15 r. (1365, maig, 4).

al seu torn les lliurarien a Berenguer Bertran¹⁴⁴. Montserrat Fibla ja estudià aquests compartiments en els tres braços, de manera que no hi insistiré¹⁴⁵.

A la ciutat de Barcelona li corresponia de pagar més que a cap altra ciutat catalana, amb molta diferència, 8.833 ll., 6 s. 8 d., que no correspon a la que li atribueix M. Fibla, de 3.833¹⁴⁶; però sembla que aquest pagament no li causava dificultats de tresoreria perquè s'havia compromès, encara, a prestar 5.000 ll. de la part que corresponia de pagar a la clerecia i a la noblesa. Però quan els diputats feren presentar als consellers la carta demanant el pagament del que pertocava a la ciutat, aquests trobaren defectes de forma a la carta reial i al capítol de Cort sobre el préstec, que no eren còpies autèntiques i no ho acceptaren¹⁴⁷. La posició de Barcelona preocupà profundament als diputats, que temien que altres seguissin el seu exemple, ja que tothom mirava què feia Barcelona i efectivament, al cap de poc, també Girona trobà que els papers que havien rebut no eren prou correctes; els diputats recomanaren a Gilabert de Centelles que en parlés al rei i li demanés que ell, la reina o l'infant primogènit anessin a Barcelona perquè calia la presència d'algú "que fos temut e dubtat" ja que, segons ells, la proferta de la Cort no havia tingut bona acollida; d'altra banda, completaven aquesta confessió d'impotència, afegint que no hi havia diners per a manllevar perquè "tot és exugat"¹⁴⁸. Sembla que hi hagué viles que trigaren a pagar i foren objecte d'execucions i penyoraments¹⁴⁹.

Un grup de canviadors fou advertit dels préstecs que haurien de fer els braços mentre es reunia el donatiu, préstecs que els membres dels braços ingressarien a llurs taules i que ells farien arribar després a Berenguer Bertran; eren: Antoni Riera, Berenguer de Bellmunt, Bernat Figuera i Mateu del Camí, de Tortosa; Antoni Bertran, de Tarragona, Miquel Moliner, de Lleida, Ramon Madir, de Girona. Aquest darrer, a més, fou pregat d'avançar

¹⁴⁴*Ibidem*, ff. 16 r.-v. (1365, maig, 5).

¹⁴⁵M. FIBLA I GUITART, *Les Corts de Tortosa i Barcelona. 1365*, p. 122-129.

¹⁴⁶M. FIBLA I GUITART, *Les Corts de Tortosa i Barcelona. 1365*, p. 129. Potser M. Fibla entengué que les 5.000 ll. que la ciutat avançava per la clerecia i la noblesa calia descomptar-les de les 8.833 ll.

¹⁴⁷ACA, Generalitat, N 606, ff. 30 v.-32 v. (1365, maig, 7 i 8).

¹⁴⁸ACA, Generalitat, N 606, f. 56 r.-v. (1365, maig, 22). Sobre la posició de Girona: f. 64 r.-65 r.

¹⁴⁹M. FIBLA I GUITART, *Les Corts de Tortosa i Barcelona. 1365*, p. 98.

5.000 ll. i de portar-les a Barcelona, acompanyat, per a més seguretat, per un porter del rei, Jaume Lledó¹⁵⁰.

Gestió dels impostos, censals etc. que formaven el donatiu.- Ja el 7 de maig els diputats havien donat alguns passos per a la venda de 100.000 ll. de censals i violaris; s'havien posat en contacte amb notaris i corredors i havien buscat compradors, com que no n'havien trobat havien decidit procedir com havia estat previst per la Cort, és a dir, que els municipis es fessin càrrec de fer les vendes. Per això, els diputats demanaren a Girona i a Perpinyà que designessin com a síndic algú que ja es trobés a Barcelona per a fer les vendes i que també en fessin a la mateixa ciutat¹⁵¹. Seguint el que havia estat previst als capítols de Cort, els diputats ordenaren que es fes crida a Barcelona de la prohibició de vendre censals ni violaris, amb l'única excepció de censals que es fessin per a matrimonis, amb el fi que els censals i violaris que vengués la Diputació o les ciutats per ella, trobessin comprador, ja que era una necessitat de defensa. Els contraventors, tant venedors com compradors, havien d'incórrer en una multa de 100 ll.

Pel que fa a les generalitats, al dret sobre la sal i a la imposició sobre la farina, establertes per la Cort, els diputats encomanaren a diverses persones que n'organitzessin la percepció a les vegueries: Pere Alenyà a Perpinyà i les vegueries de Rosselló, Vallespir i Capcir; Ramon Mercer a Puigcerdà i vegueries de Cerdanya, Baridà i Vall de Ribes, Antoni Ferrer, de Falset, al comtat de Prades; Antoni Bertran, canviador de Tarragona, a la ciutat i vegueria de Tarragona; Ramon Pere, de Cervera a aquesta ciutat i vegueria; Guillem Pinyol i Berenguer de Bellmunt, de Tortosa, a la vegueria d'aquesta ciutat, a la castellania d'Amposta i a la Ribera d'Ebre; Antoni de Maçanet a Lleida i a la seva vegueria; Jaume de Tèrmens, de Montblanc, en aquesta vegueria; Bartomeu Rovira, a la de Vilafranca; Valentí Saperà, de Vilafranca del Penedès, al vescomtat de Castellbò. En algun cas es preveia que el col·lector comptés amb la protecció d'un porter del rei. Un cop la percepció estigués organitzada, havien d'arrendar la col·lecta per tres mesos a partir del primer de juny; tots els diners que s'obtinguessin d'aquests impostos havien d'ésser lliurats al canviador barceloní Berenguer Bertran, a qui estaven obligats pels préstecs que havia fet; a alguns dels comissionats, els diputats els

¹⁵⁰*Ibidem*, f. 22 r.-v. i 26 v. (1365, maig, 5, 7 i 19).

¹⁵¹*Ibidem*, f. 24 v.-25 r. (1365, maig, 7).

pregaren també que demanessin els préstecs que hem comentat més amunt a la mateixa demarcació i que nomenessin els bolladors dels draps¹⁵².

Els diputats s'ocuparen també de fer cridar l'ordinació de la sal i de les salines, de manera semblant, potser més abreujada, del que havia estat establert a un capítol aprovat per la Cort, ja que era una de les fonts d'ingressos previstes; els diputats comissionaren a Pere Artús, ciutadà de Manresa, i a Francesc Botxes de Cardona per a collir el dret de la sal a les salines de Cardona (i també les generalitats); d'altra banda, enviaren a Pere Alenyà, burgès de Perpinyà, un quartà afinat, amb el senyal del patró de la ciutat de Barcelona a fi que el pes de la sal fos correcte, tenint en compte que dotze quartans feien una quartera de Barcelona, que era el pes indicat a l'ordinació¹⁵³.

L'any 1366 els diputats hagueren de fer noves vendes de censals i violaris per tal d'aconseguir les quantitats que faltaven del donatiu i prolongar les imposicions sobre la farina per tal de pagar les pensions dels censals. Hagueren de negociar amb els senyors de les salines i intentar millorar la recaptació d'aquest impost, que no rendí com s'esperava, ni tampoc les generalitats, de manera que els diputats hagueren de demanar als membres dels braços que exigissin unes quantitats suplementàries als seus membres, amb el procediment que escollissin¹⁵⁴.

Aquestes són algunes de les tasques desenvolupades pels diputats en els primers temps d'exercici de llur funció. Són només una mostra perquè la documentació és molt abundosa per a aquests anys.

IV. LA PRIMERA REFORMA REDUCTORA DE LA DIPUTACIÓ DEL GENERAL. EL PROTAGONISME DEL "REGENT DE LA DIPUTACIÓ DE CATALUNYA" DES DE LA CORT DE VILAFRANCA DE 1367

Durant vuit anys, de 1367 a 1375, fou assajada una nova fórmula de Diputació, de perfil baix, simplement administratiu. Un regent o "regent la Deputació de Catalunya" tingué cura dels afers de la Generalitat; fou elegit

¹⁵²*Ibidem*, f. 36 r.-38 v., 39 v.-41 r., 42 r., 44 r.-46 v., 48 r.-v., 53 v.-54 r. (1365, maig, 9, 13, 14).

¹⁵³*Ibidem*, f. 55 v.-56 r., f. 65 r.-v.; f. 66 r. (1365, maig, 19), 66 v.-67 r.

¹⁵⁴M. FIBLA I GUITART, *Les Corts de Tortosa i Barcelona. 1365*, p. 109-112.

per les Corts i fou assessorat i controlat per tres oïdors de comptes. Durant aquest temps no hi hagué diputats residents a Barcelona, només oïdors.

Aquesta reforma es pogué fer perquè la guerra amb Castella semblava, de moment, aturada. Després de la fugida de Pere el Cruel cap a Baiona l'estiu de 1366, semblava que la guerra amb Castella s'havia acabat amb l'entronització d'Enric de Trastàmara en aquest regne, però no fou així. A Baiona, Pere el Cruel establí una aliança militar amb els anglesos. El Príncep de Gal·les, anomenat el Príncep Negre, entrà amb el seu exèrcit a la Península i derrotà Enric de Trastàmara i les Companyies Blanques a Nájera el 8 d'abril de 1367. Ara fou Enric de Trastàmara qui hagué de fugir a França i Pere el Cruel tornà a recuperar, a poc a poc el seu regne. Pel que fa a les relacions amb Pere el Cerimoniós, Pere el Cruel acceptà una treva, ja que es trobava ocupat en els problemes interiors, especialment des que, després de la retirada dels anglesos i la nova entrada d'Enric de Trastàmara pel setembre de 1367, havia esclatat la guerra civil. Malgrat la treva amb Pere el Cruel, el Cerimoniós començà a preparar-se per a la possible represa de la guerra¹⁵⁵. Mentrestant, però, havia sorgit una altra preocupació a causa de la guerra que els Arborea havien iniciat contra els catalans a Sardenya. Capitanejava la revolta Marià IV d'Arborea, fill d'Hug II, que havia acceptat la sobirania catalana l'any 1323, mantenint els seus dominis d'Arborea en feu honorat. Abandonant la política d'aliança amb la Corona d'Aragó del seu pare i del seu germà, Marià IV ja s'havia enfrontat al rei Pere el Cerimoniós entre 1353-1355, aprofitant la guerra dels catalans contra Gènova; el conflicte, que semblava resolt, esclatà novament el 1365, aprofitant la guerra de Pere el Cerimoniós amb Castella, que impedia la reacció catalana; Marià IV havia ocupat moltes terres sota govern català i havia arribat en la seva ofensiva fins a les muralles de Càller. Pere el Cerimoniós hi havia enviat tropes amb Olf de Pròixida i amb Hug de Santapau durant l'any 1366, però calia fer un esforç superior per tal de recuperar les posicions perdudes¹⁵⁶.

¹⁵⁵M.T. FERRER I MALLOL, *La frontera meridional valenciana durant la guerra amb Castella*, p. 336-340.

¹⁵⁶M.T. FERRER I MALLOL, *La guerra d'Arborea alla fine del XIV secolo*, a *Giudicato d'Arborea e Marchesato di Oristano: proiezioni mediterranee e aspetti di storia locale*, Atti del I° Convegno Internazionale di Studi (5-8 dic. 1997), a cura di Giampaolo MELE, Oristano, ISTAR, 2000, p. 535-620 en concret p. 554-561. Sobre el pacte per acabar la primera guerra: Luisa D'ARIENZO, *La pace di Alghero stipulata tra l'Aragona e l'Arborea nel 1354*, a *Medioevo. Età Moderna*, Cagliari, 1972, p. 1-29.

Pel desembre de 1366 s'havia reunit un Parlament a Barcelona, només del braç reial, que estava obligat a servir el rei en totes les seves empreses com a senyor patrimonial i directe. Els síndics de ciutats i viles havien atorgat al rei una ajuda de 20.000 lliures, però al rei li calia un ajut superior; era difícil aconseguir-ne dels altres braços, especialment del braç militar, que es resistia a atorgar ajuts per a Sardenya perquè opinava que era un afer propi del rei i no del país¹⁵⁷.

L'any 1367, el jutge havia decidit combatre els catalans també fora de l'illa i havia fet armar dues galeres provençals al seu sou perquè els ataquessin. A la darrerria d'abril els diputats demanaren a Pere Cardona, ciutadà de Mallorca, que fes adobar dues de les galeres que la Generalitat tenia a l'illa per combatre les provençals. És possible que hi hagués dificultats per fer aquesta feina a Barcelona, a causa d'un incendi que hi havia hagut a les Drassanes, del qual tenim notícia per la paga que els diputats volgueren lliurar als frares franciscans que havien col·laborat en l'extinció d'aquest foc i hi havien perdut alguns vestits. Pel maig, els diputats demanaren a Pere Bernat, un corsari mallorquí que havia servit durant la guerra contra Castella, que acudís a Barcelona amb la seva galera i que n'armessin una altra per tal de combatre les dues galeres provençals; prometien pagar tot seguit¹⁵⁸.

1. *La Cort de Vilafranca del Penedès-Barcelona de 1367-1368*

Pere el Cerimoniós convocà les corts de Catalunya a Vilafranca, amb trasllat de la pròrroga a Barcelona; es reuniren entre octubre de 1367 i març de 1368¹⁵⁹. L'objectiu del rei era demanar ajuda per a prosseguir la reconquesta dels llocs ocupats pels castellans tan bon punt s'acabés la treva amb Castella. Una altra de les peticions, presentada en la pròrroga de la mateixa Cort a Barcelona, fou la demanda d'ajuda destinada a la lluita contra els Arborea a Sardenya, definida com una revolta, malgrat les resistències que sabia que trobaria¹⁶⁰. Ignorem els resultats que aconseguí aquesta demanda perquè la documentació sobre aquesta Cort és incompleta.

¹⁵⁷M. SÁNCHEZ-P. ORTÍ, *Corts, Parlament i fiscalitat*, p. XXII, doc. XXII, p. 393-408.

¹⁵⁸ACA, Generalitat, N 613, ff. 4 r. 6 r. 25 r. (1367, abril, 28 i 29 i maig, 17).

¹⁵⁹R. CONDE, A. HERNÁNDEZ, S. RIERA i M. ROVIRA, *Fonts per a l'estudi de les Corts i els Parlaments de Catalunya*, p. 32, *Cortes*, II, p. 484-512.

¹⁶⁰*Cortes*, II, p. 506-507. M.T. FERRER I MALLOL, *Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya*, p. 240.

Tenim constància que el funcionament de la Diputació del General fou un dels temes tractats a la Cort. Foren nomenats oïdors per examinar els comptes de la Diputació i els braços manifestaren descontentament per les despeses desmesurades que es deia que havia realitzat, en detriment del bé públic del General de Catalunya. Per estudiar aquesta qüestió fou nomenada una comissió formada per tres persones. No tenim informació directa del dictamen d'aquesta comissió, però les notícies posteriors semblen indicar que l'organització donada fins llavors a la Diputació del General no havia satisfet els braços representats a la Cort, que consideraren que ja no calia una institució amb l'estructura àmplia i representativa que pogués substituir les corts, quan no eren reunides. Per aquesta causa fou suprimida, de moment, la figura dels diputats residents a Barcelona, potenciant, en canvi, la del "regent de comptes", que passà a convertir-se en "regent la Diputació de Catalunya", estructura que es devia considerar menys cara. La Diputació quedà convertida, doncs, en una entitat administrativa de gestió.

El primer regent de la Diputació de Catalunya fou Pere Vicenç, que ja ocupava el càrrec de regent de comptes a l'etapa immediatament anterior, però sota l'autoritat dels diputats¹⁶¹. Aquest canvi a la Diputació del General es féu visible als registres de correspondència, on les cartes, abans encapçalades amb els noms dels diputats, passaren a ser encapçalades per Pere Vicenç ("Jo, Pere Vicenç, ordonat a reebre, distribuir e aministrar les restes de les profertes fetes en les derrerres corts generals de Muntçó, de Tortosa e de Barcelona e les generalitats de Cathalunya, per reembre los censals e violaris...."¹⁶².

Nomenaments de la Cort de Vilafranca-Barcelona de 1367-1368

Regent la Diputació de Catalunya

Pere Vicenç	de la tresoreria del rei
-------------	--------------------------

¹⁶¹M.T. FERRER I MALLOL, 1367-1375. *La Diputació de Catalunya governada per un regent, a Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents*, dir. J.M. Solé i Sabaté, Barcelona, Generalitat de Catalunya-Enciclopèdia Catalana, 2003, I. 1359-1518, pp. 67-70.

¹⁶²ACA, Generalitat, N 615.

Oïdors de comptes de les Corts de 1367

Ramon Gener	cabiscol d'Urgell
Hug, vescomte de Cardona	
Joan Serra	ciudadà de Barcelona

Comissió per analitzar el funcionament de la Diputació del General

Ramon Gener	cabiscol d'Urgell
Ramon de Juià	cavaller
Ramon Sescomes	ciudadà de Lleida

2. Cort de Barcelona de 1368-1369

Entre agost de 1368 i març de 1369, el rei reuní novament corts de Catalunya a Barcelona per demanar ajut per a resoldre el plet amb Bertrand Du Guesclin, que reclamava deutes pel seu servei militar i amenaçava d'envair els regnes de la Corona catalanoaragonesa i per sol·licitar l'ajuda també per a la defensa de Sardenya¹⁶³. La Cort atorgà al rei un avançament de 12.000 dobles d'or (a raó de 17 s. la dobla) i de 22.655 florins d'or per a pagar a Du Guesclin¹⁶⁴. L'any 1368, el rei pogué trametre a Sardenya una expedició important, capitanejada per Pedro de Luna que, després dels èxits inicials, fou sorprès prop d'Oristà, on sofrí una derrota contundent; ell mateix i molts altres capitans moriren a la batalla i, per aquesta causa, es perdé el

¹⁶³R. CONDE, A. HERNÁNDEZ, S. RIERA i M. ROVIRA, *Fonts per a l'estudi de les Corts i els Parlaments de Catalunya*, p. 32, *Cortes*, III, p. 1-34 i XV, p. 152-175. M. SÁNCHEZ-P. ORTÍ, *Corts, Parlament i fiscalitat*, doc. XXIII, p. 409-422.

¹⁶⁴M. SÁNCHEZ-P. ORTÍ, *Corts, Parlament i fiscalitat*, doc. XXIII, p. 411.

territori recuperat; el domini català sobre l'illa tornà, doncs, a trobar-se greument compromès¹⁶⁵.

La Cort aprovà un primer avançament de 25.000 lliures mentre que el donatiu final fou de 150.000 lliures per a la defensa de Catalunya i per a la guerra contra la revolta dels Arborea a Sardenya. L'administració del donatiu fou confiada a Pere Vicenç, que havia de reunir almenys 105.000 lliures mitjançant les generalitats i la venda de censals morts, mentre que 20.000 més s'havien d'obtenir de restes de donatius de corts passades i de les galeres¹⁶⁶.

El repartiment del primer avançament de 25.000 lliures fou confiat a una comissió de diputats, que havien de compartir aquesta quantitat entre els tres braços, segons els focs que tenien. La seva missió no tenia, doncs, més que un caràcter puntual i no de seguiment. La comissió estigué formada per dos membres de cada braç. La Cort també decidí que una altra comissió especial revisés les generalitats, que mirés de reduir-les i que les reglamentés per evitar els fraus. Aquesta comissió estigué formada per nou membres, tres per braç¹⁶⁷.

Nomenaments de la cort de Barcelona de 1368-1369

Regent de la Diputació de Catalunya

Pere Vicenç	de la tresoreria del rei
Bernat Bussot	ciutadà de Barcelona, des de setembre de 1370

¹⁶⁵M.T. FERRER I MALLOL, *La guerra d'Arborea alla fine del XIV secolo*, p. 560-561. Sobre aquest tema cf. G. MELONI, *Genova e Aragona*, III, p. 70-80 i G. TODDE, *Pietro IV d'Aragona e la Sardegna dopo la sconfitta d'Oristano (1368-1371)*, "Archivio Storico Sardo", XXVIII (1962), p. 223-242.

¹⁶⁶M. SÁNCHEZ-P. ORTÍ, *Corts, Parlament i fiscalitat*, doc. XXIII, p. 410 i ACA, Generalitat, pergamins, núm. 93 (1368, desembre, 6): els poders donats a Pere Vicenç admetien un ventall més ampli de recursos per obtenir aquella quantitat.

¹⁶⁷*Cortes III*, pp. 18-19 i 29-30. M.T. FERRER I MALLOL, *1367-1375. La Diputació de Catalunya governada per un regent*, p. 67-70.

Oïdors de comptes de les Corts de Barcelona de 1368-1369

Arnau de Busquets	canonge de Barcelona
Bernat de Tagamanent	ciutadà de Lleida

*Diputats per a repartir el donatiu entre els braços**Braç eclesiàstic*

Fra Guerau de Pomar	de l'orde de l'Hospital
Guillem Samer	canonge de Barcelona

Braç militar

Pauquet de Bellcastell	cavaller
Ramon de Juià	cavaller

Braç reial

Pere Bussot	ciutadà de Barcelona
Pere Fabre	veí de Perpinyà

*Comissió per a la revisió de les generalitats**Braç eclesiàstic*

Fra Pere Toló	comanador de Barcelona de l'orde de l'Hospital
Bernat Sescala	canonge de Lleida
Pere Anglès	canonge d'Urgell

Braç militar

Pere Galceran de Pinós	noble
Pauquet de Bellcastell	cavaller
Jaspert de Barberà	cavaller

Braç reial

Joan Serra	ciutadà de Barcelona
Pere de Prat	ciutadà de Girona
Ermengau Martí	burgès de Perpinyà

3. El regent de la Diputació del General

Quan s'havien iniciat les sessions de la Cort, únicament el regent, Pere Vicenç, es presentà davant dels braços per informar sobre l'estat de comptes de la Diputació del General. Aquesta Cort reforçà encara més la seva posició. Els braços li confiaren la tasca que abans havien acomplert els diputats: recollir els diners del donatiu, fer emprèstits amb la garantia del citat donatiu, distribuir els diners, etc. La Cort assenyala que tindria els mateixos poders que havien estat concedits als diputats a les Corts anteriors de Tortosa i Barcelona. La seva gestió quedava sotmesa, només, a la supervisió dels

«Anuario de Estudios Medievales», 34/2 (2004), pp. 875-938.- ISSN 0066-5061.

oïdors de comptes, amb els quals s'havia d'aconsellar per a les qüestions importants¹⁶⁸.

L'activitat de Pere Vicenç és visible tant a través de les lletres trameses com dels pergamins de la Generalitat; efectuà pagaments al rei de diverses quantitats del donatiu, féu consignacions de deute sobre el mateix do i vengué censal mort per obtenir diners, amb l'aprovació expressa dels diputats oïdors¹⁶⁹. Com a exemples de la seva activitat podem esmentar que, per l'octubre de 1368, s'encarregà de fer arribar al rei 22.555 florins d'or, de les 75.000 lliures promeses per la Cort per pagar a Bertrand Du Guesclin el que se li devia i allunyar així el perill d'una invasió dels regnes per part d'aquest capità¹⁷⁰. Du Guesclin volia passar per Catalunya per anar cap a Castella amb les seves companyies i el rei ho volia impedir, motiu pel qual demanà la redempció de l'usatge "Princeps namque", que significava la lleva general, per tal de contractar tropes que, finalment, no pogueren aturar aquell capità¹⁷¹. En tot cas, Pere Vicenç s'ocupà de pagar les tropes catalanes que eren a la frontera de Rosselló i Cerdanya¹⁷². També lliurà al rei Pere diners del donatiu per a Sardenya i s'encarregà de pagar directament la indemnització deguda a mercaders de Nàpols, Xipre i Barcelona per la confiscació a Sardenya, per necessitats de guerra, del blat que portaven, complint un acord de la Cort de 1368-1369; igualment tenia manament d'indemnitzar els mercaders catalans als quals havien estat confiscats béns a Montpeller a causa de la reclamació de Bertrand Du Guesclin¹⁷³. També havia hagut de pagar deutes a Olf de Pròixida per l'armament dels tres vaixells amb els quals havia passat a Sardenya uns quants anys abans, l'any 1366¹⁷⁴.

Havia dit que Pere Vicenç degué morir a la darrerria del 1369 o al començament del 1370 perquè en una venda de censal per part de la

¹⁶⁸Cortes, III, pp. 1, 22, 27-30. I. RUBIO CAMBRONERO, *La Deputació*, p. 138. M.T. FERRER I MALLOL, *Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya*, p. 241.

¹⁶⁹ACA, Generalitat, pergami núm. 101 (1370, febrer, 23).

¹⁷⁰ACA, Generalitat, pergami, núm. 92.

¹⁷¹M. SÁNCHEZ MARTÍNEZ *La convocatoria del "usatge" "Princeps namque" en 1368 y sus repercusiones en la ciudad de Barcelona*, a *El temps del Consell de Cent, I: L'emergència del municipi, segles XIII-XIV*, "Barcelona. Quaderns d'Història", IV, Barcelona, 2001, p. 79-107.

¹⁷²ACA, Generalitat, N 615, ff. 74 r.-v.

¹⁷³M. SÁNCHEZ-P. ORTÍ, *Corts, Parlament i fiscalitat*, doc. XXIII, p. 415-416, cap. 20. i ACA, Generalitat, pergamins nús. 94 (1369, gener 12 i 20) i 96 (1369, febrer, 14).

¹⁷⁴ACA, Generalitat, pergami núm. 97 (1369, març, 1).

Diputació, el 23 de febrer de 1370, és esmentat com a difunt¹⁷⁵; puc concretar ara que la seva mort es degué produir el mes d'agost de 1369, ja que s'hi referiren els diputats oïdors de comptes quan, el primer de setembre d'aquest any, subrogaren els poders que tenia Pere Vicenç a favor de Bernat Bussot, un ciutadà de Barcelona que era de la casa del rei. En la comunicació del canvi al monarca afirmaren que havien demanat el consentiment del bisbe de Barcelona, dels consellers de Barcelona —que eren membres importants del braç eclesiàstic i del reial— i a altres persones; també comunicaren la decisió al mateix Bussot, de qui deien que tenia fama d'"indústria" i "suficiència"¹⁷⁶. Sens dubte havien considerat que era urgent que una altra persona es fes càrrec immediatament dels afers de la Diputació, que solien ser molt importants i no podien esperar. Cal assenyalar que durant el període de govern de la Diputació per part de Pere Vicenç, la guerra civil de Castella s'havia resolt amb l'assassinat de Pere el Cruel per ordre del seu germanastre Enric de Trastàmara, el mes de març de 1369. La guerra entre la Corona catalano-aragonesa i Castella semblava acabada, però quedava pendent de resoldre les compensacions territorials promeses per Enric de Trastàmara en els pactes de Binèfar, a les quals aquest ja no es considerava obligat després del canvi d'aliances protagonitzat per Pere el Cerimoniós com a conseqüència de la derrota trastamarista a Nájera de 1367. Aquesta qüestió estigué a punt de reobrir novament la guerra i no es tancà fins al 1375 amb la renúncia a les compensacions territorials per part del Cerimoniós, que en canvi rebé una indemnització en diners¹⁷⁷.

V. EPÍLEG

L'espai disponible no em permet acabar el període inicial de la Generalitat de Catalunya fins a la consolidació i reorganització de 1413. Em sembla un bon límit deixar l'estudi a l'any 1369, any de la finalització de fet de la guerra amb Castella, malgrat que el tractat de pau es retardà fins al

¹⁷⁵ACA, Generalitat, pergami núm. 101 (1370, febrer, 23). M.T. FERRER I MALLOL, *Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya*, p. 242. M.T. FERRER I MALLOL, *1367-1375. La Diputació de Catalunya governada per un regent*, pp. 67-70.

¹⁷⁶ACA, Generalitat, N 616, f. 4 v.-5 r. (1369, setembre, 1).

¹⁷⁷M.T. FERRER I MALLOL, *La frontera valenciana durant la guerra amb Castella*, p. 341-355.

1375, per la negativa del Trastàmara, esdevingut rei, a lliurar els territoris castellans que havia promès al Cerimoniós, a canvi de l'ajut que li donà en la lluita contra Pere el Cruel. Era la guerra que havia fet néixer la Generalitat i per tant és un límit raonable.

He deixat l'estudi de la Generalitat en la fase de govern a càrrec d'un gerent o regent, en un dels primers intents reductors de la institució, com a conseqüència de la supressió dels diputats per la Cort de Vilafranca de 1367-1368, que confià el govern de la Diputació al regent o gerent Pere Vicenç. Des del 1375, però, per decisió de la Cort de Lleida de 1375, la Diputació del General tornà a ésser governada per una terna de diputats residents a Barcelona, amb una terna d'oïdors. L'afany de reduir despeses, encara, va fer assajar una altra fórmula reduïda de Diputació, sense oïdors, des de l'any 1380 a la reforma de 1413.

En els anys inicials de la formació de la Diputació del General, la seva funció estigué lligada a la defensa del Principat, durant la guerra contra Castella de 1356-1369, ajudant o substituint el rei en aquesta tasca no solament a Catalunya sinó en els dos regnes envaïts pels castellans, València i Aragó. Passats els moments més durs de la guerra, s'intentà una reducció de la institució, no solament en el format i en les despeses sinó també en les atribucions, molt més limitades. Si durant la guerra amb Castella els diputats residents a Barcelona i els consellers podien decidir amb la mateixa autoritat que les Corts, les darreres Diputacions del segle XIV foren simplement administradores del patrimoni de la Generalitat, amb poders molt restringits. De fet, tenim la impressió que les Corts no volien cedir les atribucions pròpies a la Diputació, si no era necessari per circumstàncies excepcionals, com en els moments més durs de la guerra amb Castella.

La Diputació del General no fou, en principi, un organisme polític, però els poders de decisió sobre l'administració del donatiu de les corts li donaren poder polític, almenys durant la guerra amb Castella dita dels dos Peres. Els diputats de cada regne controlaren de fet els exèrcits reials i el rei hagué de negociar amb ells la seva estratègia.